

REFERAT |KRS| Formannskapet (2011-2015) d. 07-03-2012

Møtedato Onsdag d. 07. marts 2012 kl. 09:00

Møtested Formannskapssalen

Indholdsfortegnelse

Godkjenning av protokoller formannskapetets møter 15.02.12 og 22.02.12.....	3
Høring - Valgfag og tid til elevrådsrelatert arbeid.....	5
Oppfølging av vedtatt handlingsprogram for helse- og sosialsektoren 2012-2015.....	37
Svar på høring ny ruteplan - Sørlandsbanen.....	51

Punkt 21/12: Godkjenning av protokoller formannskapetets møter 15.02.12 og 22.02.12

Bilag

D:\krweb\dl_temp\upload\Anne.L.H.Aabo\anne.l.h.aabo-2722012124645.doc

Møteprotokoll. FORMAN, 15022012 0900, Ordinært møte.

Dato: 23.02.2012
Saksnr.: 201200004-16
Arkivkode E: 033
Saksbehandler: Anne Lise Holand Aabø

Saksgang
Formannskapet

Møtedato
07.03.2012

Godkjenning av protokoller formannskapets møter 15.02.12 og 22.02.12

Forslag til vedtak:

1. Formannskapet godkjenner protokoll fra formannskapets møte 15.02.12.
2. Formannskapet godkjenner protokoll fra formannskapets fellesmøte med styret i UiA 22.02.12.

Kristin T. Andresen
organisasjonsdirektør

Anne Lise H. Aabø
formannskapssekretær

Trykte vedlegg: Protokoll fra formannskapets møter 15.02.12 og 22.02.12

Punkt 22/12: Høring - Valgfag og tid til elevrådsrelatert arbeid

Bilag

Saksprotokoll

høringsnotat elevrådsrelatert arbeid vedlegg 2

høringsnotat valgfag

høringsbrev valgfag og elevrådsarbeid

Dato: 06.02.2012
Saksnr.: 201115515-2
Arkivkode E: B05 &13
Saksbehandler: Roy Wiken

Saksgang
Oppvekststyret
Formannskapet

Møtedato
14.02.2012
07.03.2012

Høring – om innføring av valgfag og forskriftsfesting av tid til elevrådsrelatert arbeid

Sammendrag:

Denne saken inneholder:

1. Orientering om St. melding 22 – et nytt ungdomstrinn
2. Høring om innføring av valgfag på ungdomstrinnet
3. Verbalforslag fra Bystyret – administrasjonen vurderer hvordan det kan tilrettelegges for å øke timetallet for praktiske valgfag i skolene.
4. Høring - Forskriftsfesting av tid til elevrådsrelatert arbeid

Utdanningsdirektoratet har sendt forslag til innføring av valgfag og forskriftsfesting av elevrådsrelatert arbeid på høring. Kristiansand kommune gir i denne saken høringsuttalelse i forhold til innføring av valgfag og forskriftsfesting av elevrådsrelatert arbeid.

Høring om innføring av valgfag – Kristiansand kommune mener at forslagene til fagplaner i valgfag virker hensiktsmessige hvis valgfagene får vurdering uten karakter. Kommunen mener videre at valgfagene ikke bør ha vurdering med karakter. Fag og timefordelingen som foreslås er hensiktsmessig, med unntak av at man bør unngå å ta timer fra engelskfaget som har fått redusert timetall tidligere.

Høring om forskriftsfesting av elevrådsrelatert arbeid – Kristiansand kommune mener at elementene i det tidligere elevrådsfaget vil bli ivaretatt ved en forskriftsfesting av retten til elevrådsrelatert arbeid.

Verbalforslag fra Bystyret – Rådmannens vurdering i denne saken er at kommunen står fritt til å øke timetallet i valgfag i forhold til Opplæringsloven. Minstetimetallet for andre fag må oppfylles. Vi kan med andre ord ikke «finansiere» en økning i timetallet for valgfag med timer/tid fra andre fag.

[Forslag til vedtak:](#)

1. Kristiansand kommune avgir uttalelse i tråd med rådmannens uttalelse vedrørende høring om innføring av valgfag.
2. Kristiansand kommune tar rådmannens vurdering av mulighetene for å øke timetallet i kommunen til praktiske valgfag til orientering, jmf. verbalforslag fra Bystyret om HLP.
3. Kristiansand kommune avgir uttalelse i tråd med rådmannens uttalelse vedrørende høring om forskriftsfesting av retten til elevrådsrelatert arbeid.

Tor Sommerseth
Rådmann

Arild Rekve
Oppvekstdirektør

Trykte vedlegg:

Høringsbrev fra Kunnskapsdepartementet

Høringsnotat fra kunnskapsdepartementet om valgfag

Høringsnotat fra kunnskapsdepartementet om forskriftsfesting av elevrådsrelatert arbeid

Bakgrunn for saken :

Før vi redegjør for høringsuttalelsene vil vi sette de to separate høringene inn i den konteksten de er tatt ut av. Både innføringen av valgfag og forskriftsfesting av tid til elevrådsarbeid kommer som resultat av Meld. St. 22 (2010-2011) «Motivasjon - Mestring – Muligheter».

I denne meldingen redegjør Kunnskapsdepartementet for forslag til tiltak for å gjøre ungdomstrinnet mer relevant og motiverende for elevene. Valgfag er ett konkret tiltak for å bidra til dette, men meldingen skisserer også mange andre tiltak som skal endre ungdomstrinnet. Disse endringene redegjør vi for i del 1 av dokumentet. Videre følger forslag til høringsuttalelser i del 2 og 4.

I del 3 vil vi også svare på verbalforslaget fra Bystyret som ber administrasjonen – vurdere hvordan det kan tilrettelegges for å øke timetallet for praktiske valgfag i skolene.

Dokumentet inneholder:

1. Orientering om St. melding 22 – et nytt ungdomstrinn
2. Høring om innføring av valgfag på ungdomstrinnet
3. Verbalforslag fra Bystyret– administrasjonen vurderer hvordan det kan tilrettelegges for å øke timetallet for praktiske valgfag i skolene.
4. Høring - Forskriftsfesting av tid til elevrådsrelatert arbeid

1. Orientering om: St. melding 22 – et nytt ungdomstrinn

Sammendrag av meldingen

Meldingen gir en bred gjennomgang av ungdomstrinnet med dets sterke sider og dets utfordringer. Beskrivelsene og de ulike tiltakene utgjør en helhet og må ses i sammenheng. For å bidra til at meldingen og tiltakene får en bred forankring i sektoren, peker meldingen på behovet for hvordan de tiltakene som foreslås i meldingen, skal forstås og gjennomføres i en strategi for gjennomføring. I en slik strategi vil departementet trekke inn ulike samarbeidspartnere.

Målet med meldingen er å gi elevene på ungdomstrinnet økt motivasjon for styrket læring og bedre læringsresultater. For å motivere elevene til økt innsats må opplæringen og skolehverdagen være praktisk, variert, relevant og utfordrende.

Det er noen områder som er særlig sentrale for å få til en fornyelse og styrking av ungdomstrinnet. Av innsatsområdene som departementet ser som de mest sentrale og som er prioritert i strategien for gjennomføring, er

●**økt valgfrihet gjennom innføring av valgfag og fleksibilitet**

●**god læring og godt læringsmiljø gjennom bedre klasseledelse**

●**bedre opplæring i regning og lesing**

I meldingen er det understreket som et premiss at skolen skal være en felles møteplass for alle elever uavhengig av bakgrunn og forutsetninger, og den skal sikre at elevene så langt det er mulig får likeverdig innhold og kvalitet i opplæringen.

Økt valgfrihet

Økt valgfrihet kan skape bedre motivasjon hos elevene og gi økt lyst til læring. Behovet for mer varierte tilbud skal skje gjennom økt valgfrihet innenfor fellesskolen, ikke gjennom spesialklasser eller elitetilbud. Skolene skal få noe større frihet i hvordan de vil disponere tiden, og elevene vil få tid til valgfag. Tilbudet om valgfag skal gi alle elever faglige utfordringer. Forsøket med arbeidslivsfag fortsetter fram til 2013, og alle skoler gis mulighet til å delta i forsøket.

Bedre klasseledelse

Lærerens evne til å være en god leder av klassen er en forutsetning for å skape en variert opplæring, der elevene er motiverte og får et godt læringsmiljø. Uten en god og trygg ledelse av klassen vil det være vanskelig å gi elevene god læring og et godt læringsutbytte. God klasseledelse er en nødvendig forutsetning for at elevene skal ha et godt læringsutbytte. Klasseledelse er derfor sentralt i strategien for gjennomføring.

Bedre opplæring i regning og lesing

Elevene skal møte faglige utfordringer og ha et godt læringsutbytte slik at de er best mulig rustet til å gjennomføre videregående opplæring. Forskning viser at elever i Norge er svake i tallregning. Lesing og leseopplæring er en utfordring, særlig for guttene. Derfor legger meldingen opp til en særskilt satsing på å styrke ferdighetene i regning og matematikk og videreføre lesesatsingen, som i større grad skal ha som mål å styrke guttenes leseferdigheter. Tiltaket må ses i sammenheng med Overgangsprosjektet i Ny GIV, som har som formål å øke ferdighetene til elevene med de svakeste resultatene på 10. trinn.

Andre tiltak

Tilpasset opplæring og differensiering, bygger på premisset om opplæring innenfor fellesskapets rammer. Virkelighetsnær og variert opplæring, både i de praktiske og estetiske fagene og som arbeidsmåter i alle fag. Økt motivasjon og læring gjennom IKT er også omtalt i dette kapitlet. Selv om det satses særskilt på regning og lesing, bygger meldingen på et bredt læringsssyn.

God kultur for tilbakemeldinger og vurdering er viktige faktorer for motivasjon og læring. (vurdering for læring)

Klasseledelse er som nevnt et prioritert område. I meldingen drøftes det også andre sentrale sider ved elevenes læringsmiljø, som mobbing, psykisk helse og livsstil.

Et av målene for grunntopplæringen er at elevene skal gjennomføre videregående opplæring. Satsingen Ny GIV er sentralt tiltak i dette arbeidet.

Lærerens betydning som klasseleder er helt avgjørende for god læring. Kvalifisering av lærerne fra grunntutdanning via veiledning for nye lærere til etter og videreutdanning er sentrale temaer. Meldingen tar også opp regulering av lærertettheten. Læreren er avhengig av et godt støtteapparat, der skoleledelse, kommune og nasjonale støttefunksjoner spiller sammen.

Hjemmet har stor betydning for elevenes læring og motivasjon for skolearbeidet. Meldingen tar opp hvordan skolene på ungdomstrinnet kan legge til rette for et godt hjem – skole-samarbeid.

Ungdomstrinnet – mål og forventninger

Elever i Norge trives generelt godt i ungdomsskolen. Mange opplever skoledagen som viktig, både faglig og sosialt, og legger ned en stor innsats i skolearbeidet. Men motivasjonen i grunnskolen faller med alderen og er lavest på 10. trinn. Noen mister lærelysten, kjeder seg og ser ikke verdien av det de skal lære. Noen har talenter som forblir uoppdaget og ikke får utvikle seg gjennom ungdomstrinnet. Dette er sløsing med ressurser og muligheter for både individ og samfunn. Målet med å fornye ungdomstrinnet er å gjøre opplæringen mer motiverende og variert, slik at elevene får større utbytte av skolen og opplever den relevant og givende.

Elevene trenger å bli sett og anerkjent som unike mennesker i et klassefelleskap for å oppleve mestring og utvikle faglig selvtilit og selvrespekt. Vår felles kunnskap og arbeidsevne utgjør den største delen av nasjonalformuen. Samfunnet må forvalte denne formuen bedre slik at flest mulig får bidra med sine evner i samfunnet og arbeidslivet.

Ungdomsskolen må også i større grad møte de elevgruppene som ikke tar tilstrekkelig del i læringen og i klassefelleskapet.

I denne meldingen gjør departementet opp status for ungdomstrinnet, med sikte på å gjøre opplæringen mer praktisk og variert, og dermed mer motiverende og relevant.

Et godt utgangspunkt

Ungdomstrinnet fungerer godt på mange måter. Vi har en inkluderende skole der alle elever møtes med de samme læringsmålene og skal gis like muligheter. Tidligere ble elevene delvis organisert i ulike grupper ut fra mestringsnivå, noe som hindret mange elever i å utvikle sine evner, og som fikk konsekvenser for valgmuligheter senere i utdanningsløpet.

Elevene på ungdomstrinnet trives i stor grad og har gode relasjoner til lærerne sine. Det rapporteres om mindre uro i klasserommene i løpet av det siste tiåret. Skolene har engasjerte lærere som etterspør etter- og videreutdanning for å bli enda bedre pedagoger. Norske elever viser framgang i grunnleggende ferdigheter som lesing og regning, og de er blant de beste verden i demokratiforståelse.

Dette er et godt utgangspunkt for å svare på de utfordringene som er spesielle for ungdomstrinnet. Hovedutfordringen består i at en relativt høy andel av elevene går ut av grunnskolen med så svake grunnleggende ferdigheter at de får problemer med å ta videre utdanning. PISA 2009 viser at denne andelen er mindre enn før, men målet må være at alle skal være godt rustet for videregående skole når de går ut av grunnskolen. Skolens evne til å ta vare på elevenes talenter ved å gi alle utfordringer å bryne seg på, uansett utgangspunkt, kan også forbedres.

Innspill fra sektoren

I arbeidet med meldingen har departementet lagt vekt på å la de ulike aktørene komme til orde. Lærere, elever, foreldre, kommunene og andre har på ulike måter lagt fram meninger om ungdomstrinnet. Gjennom seminarer og samlinger har forskere og lærerutdanningen lagt fram sine vurderinger.

Departementet har møtt lærerorganisasjonene og hentet inn synspunkter på utfordringer for ungdomstrinnet. Departementet har tatt initiativet til å etablere nettstedet Lærerstemmer, et åpent forum for debatt der alle lærere har kunnet komme med innspill om aktuelle emner. Departementet har møtt kommunene og KS for diskusjoner.

Kunnskapsministeren har hatt seks samlinger med elever fra hele landet gjennom møteserien Kristins time, der elevene har lagt fram sitt syn på ungdomstrinnet. Ved mange skoler har elevene hatt prosesser i forkant. Departementet har møtt Elevorganisasjonen for diskusjon om tiltak for å bedre ungdomsskolen. En gruppe elever fra hele landet har deltatt i diskusjoner på nettstedet Elevpanelet.

Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG) har vært engasjert i å få fram et bredt utvalg av meninger om ungdomsskolen fra foreldres ståsted. Parallelt med Kristins time har FAU-representanter og foreldre blitt invitert til gruppesamtaler med departementet.

Lærernes, elevenes og foreldrenes stemmer er godt synlige i meldingen gjennom bruk av sitater. Sitatene illustrerer hvordan temaene i meldingen opptar lærere, elever og foreldre i sektoren. Sitatene står for enkeltpersonenes regning og er anonymisert.

Praktisk, variert og relevant opplæring

Det snakkes mye om mer praktisk opplæring, men det er ikke alltid klart hvilken forståelse av begrepet «praktisk» som ligger til grunn. Praktisk opplæring kan forstås som aktiviteter der elevene får være fysisk aktive, som i rollespill eller eksperimenter.

Det kan også være andre former for arbeidsmåter der elevene får være aktive, uten at det nødvendigvis involverer fysisk aktivitet, som prosjektarbeid eller gruppearbeid. Slike aktiviteter kan anvendes i alle fag.

Det finnes lite forskning om hvilken effekt det har på motivasjon og læringsutbytte at en arbeidsform kan betegnes som praktisk. I motivasjonsforskningen trekkes imidlertid variasjon fram som viktig for elevenes motivasjon. Varierte arbeidsmåter vil i de fleste sammenhenger også innebære arbeidsmåter som kan betegnes som praktiske. I mange undersøkelser ser vi også at elevene selv sier at de foretrekker praktiske og varierte arbeidsmåter, og at det gjør dem mer motiverte for skolearbeidet. Timer som er bygget opp på samme måte, og repetitive oppgaver kan kjede elevene. Selv om det ikke er et mål å unngå alle oppgaver som kan kjede elevene, kan morsomme og interessante oppgaver og arbeidsformer være en viktig motivasjonskilde.

For at elevene skal forstå hvorfor de skal bruke tiden sin på skolearbeidet, må de oppleve opplæringen som relevant og meningsfylt. Relevans kan for eksempel handle om å vise hvordan det elevene lærer på skolen, kan brukes i hverdagen, eller i framtidig utdanning, yrke eller samfunnsliv.

Videre ser det ut til at aktive arbeidsformer kan være med på å spore til større innsats i læringsarbeidet. Dette kan innebære å utføre eksperimenter heller enn å lese om dem, å delta i rollespill heller enn å høre på en forelesning, eller å bygge en modell framfor å skrive om den. De fleste elever liker også å jobbe sammen. Samarbeidslæring kan bidra til at elevene hjelper hverandre og tar ansvar for at hele klassen lærer, framfor et sterkt konkurransebasert klima som kan virke fremmedgjørende på elever som henger etter. Gruppearbeid kan være et godt eksempel på hvordan elevaktive arbeidsformer kan fungere både dårlig og godt. Det er helt vesentlig at gruppens suksess avhenger av at alle medlemmene lærer noe. Hvis gruppen kun blir bedømt ut fra et sluttprodukt, har de flinke elevene lite å tjene på å trekke de mindre flinke elevene med i arbeidet, og de mindre flinke elevene ser ikke nødvendigvis noen grunn til å engasjere seg i høringsprosessen.

Det ser altså ut til at elevene setter pris på praktiske og varierte arbeidsmåter. Forskningen viser imidlertid at det er noen forutsetninger som må være til stede hvis slike metoder skal fungere godt. Lærerens kompetanse er helt avgjørende for at arbeidsmåtene skal være læringsfremmende for alle. Hvis læreren ikke har god nok kunnskap i å bruke metoden risikerer man at elevaktive arbeidsformer blir ustrukturerte, og at målet for aktiviteten ikke står klart fram for elevene. Slike aktiviteter kan derfor være svært krevende for læreren å gjennomføre, og krever mye forberedelser i forkant og evaluering i etterkant. Enten det handler om uteskole eller gruppearbeid, er det helt avgjørende at aktiviteten knyttes til mål i læreplanen, og at denne sammenhengen gjøres tydelig for elevene. Forskningen viser at de generelle prinsippene for god opplæring må være tilstede også i praktiske aktiviteter: Det må være gode relasjoner mellom elever og mellom lærer og elev, og en tydelig og sterk lærer må gi gode tilbakemeldinger til elevene.

Mestring og god vurderingspraksis

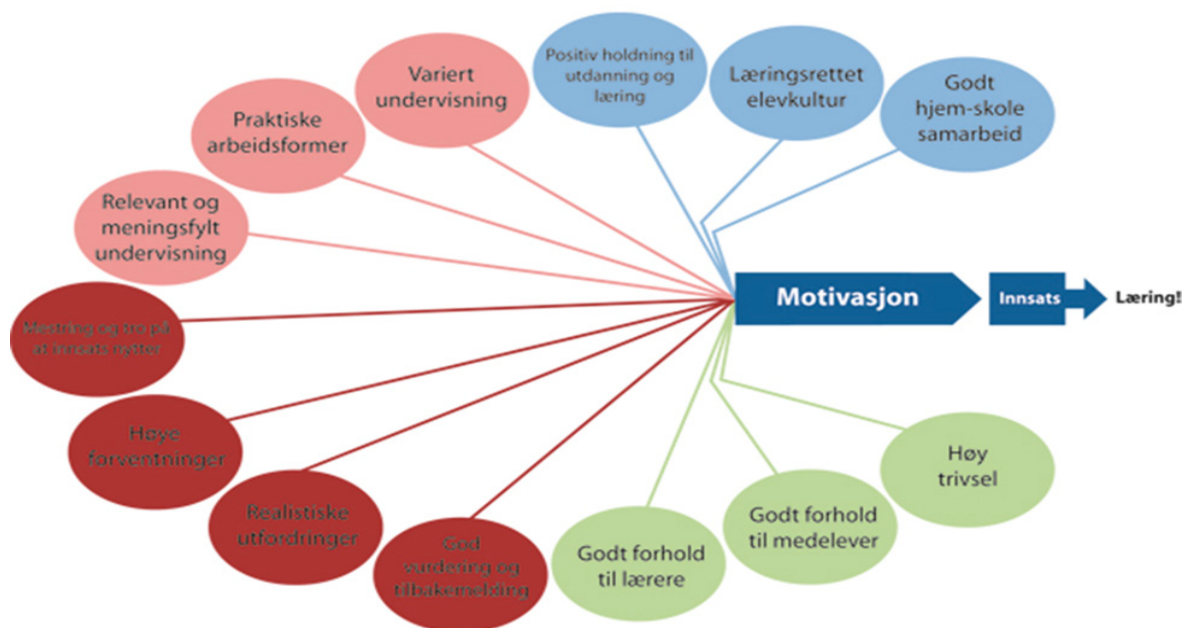
Elever kan ha tro på at skolen er viktig og ønske å lære, men for at de skal velge å gjøre sitt beste, er det viktig at de har tro på at deres innsats vil gi resultater. Da er det helt avgjørende at de opplever mestring. Erfaringer med nederlag etter nederlag påvirker elevenes forventninger og selvtillit, og det er vanskelig å opprettholde motivasjonen hvis man forventer atter et nederlag. For elever som forventer nederlag, kan likegyldighet bli en beskyttelsesmekanisme. Innsats blir noe risikofyllt hvis en har lave forventninger om å lykkes, fordi det kan ses som et tegn på dårlige evner. Hvis en ikke prøver engang, kan man jo skylde på mangel på innsats. Elever med høy faglig selvtillit deltar mer aktivt i læringen, og er flittigere og mer utholdende enn elever med lavere faglig selvtillit. Noen forskere forklarer nedgangen i motivasjon som observeres blant ungdom med at elevene gradvis mister troen på sine egne evner.

Forskningen peker videre på viktigheten av en god vurderingspraksis. Elevene lærer best når de forstår hvordan arbeidsoppgaver henger sammen med målene for læringen. De må få tilbakemeldinger som forteller dem om kvaliteten på arbeidet eller prestasjonen, og de må få råd om hvordan de skal forbedre seg.

Trivsel og gode relasjoner

Trivsel og gode relasjoner til medelever og lærere er viktig for motivasjonen. Forskning viser at et godt forhold til medelever spiller en kritisk rolle for ungdoms mentale helse og trivsel. Selv om det ikke er påvist en direkte forbindelse mellom gode forhold til medelever og motivasjon, vil vennskap med jevnaldrende fremme elevenes trivsel, og kunne virke positivt for elevenes evne og overskudd til å engasjere seg i skolearbeidet.

Forhold som fremmer motivasjon

Utvikling av valgfagstilbud

Departementet vil:

- innføre tverrfaglige valgfag på ungdomstrinnet basert på læreplanene i fag
- sende på høring forslag om å endre fag- og timefordelingen for å gi rom for lokal fleksibilitet
- sende på høring forslag om ny fag- og timefordelingen for elever med opplæring i samisk og finsk

Vi redegjør ytterligere for innføringen av valgfag i del 2.

Fremmedspråk og språklig fordypning

Et fremmedspråk i tillegg til engelsk har vært en del av opplæringen på ungdomstrinnet i mange år. Både i Mønsterplanen av 1987 og i Læreplanen av 1997 var fremmedspråk et valgbart fag innenfor rammen av valgfag/tilvalgsfag. Utviklingen av et globalisert samfunn og ønsket mobilitet for elever og studenter tilsier at ungdom bør beherske flere språk enn norsk og engelsk, og med jevne mellomrom fremmes det krav fra foreldre, lærere og andre om at et slikt fag bør bli obligatorisk på ungdomstrinnet. St.meld. nr. 30

(2003 – 2004) Kultur for læring foreslo obligatorisk opplæring i et ekstra fremmedspråk på ungdomstrinnet, men forslaget møtte sterk motbør fra dem som mente at et nytt obligatorisk fremmedspråk ville bety en ekstra belastning for elever som strevde med det som ble karakterisert som teoretiske fag.

Ved innføring av Kunnskapsløftet ble det innført fordypning i norsk/samisk eller engelsk som valgbare alternativer til et nytt fremmedspråk. Fremmedspråk/språklig fordypning har en samlet timeramme på 227 timer. Dette gjør det til et stort fag på ungdomstrinnet, med 8,8 prosent av tiden og med like mange timer som engelsk. Forskrift til opplæringsloven § 1-8 pålegger skoleeier å tilby enten tysk, fransk, spansk eller russisk som fremmedspråk, men så kan det tilbys ett eller flere andre språk i tillegg. Spansk er det største fremmedspråket, med over 20 000 elever på 8. trinn, deretter kommer tysk og fransk. Færre enn 500 elever velger andre språk enn de fire som nevnes i forskriften. Det betyr enten at skoleeiere i liten grad tilbyr andre språk, og/eller at elevene velger tradisjonelt. Skoleeier kan med fordel tilby samisk, urdu eller arabisk dersom det er kompetanse i kommunen til å gi slik opplæring. NOU 2010: 7 Mangfold og mestring peker på at skoleeieren bør benytte seg av denne muligheten for å tilby flere språk, og at det kan virke motiverende både for elever med annen språkbakgrunn enn norsk og for norskspråklige elever.

73 prosent av elevene har valgt opplæring i fremmedspråk på 8. trinn høsten 2010. Tallene viser en liten nedgang fra 78 prosent ved innføringen av Kunnskapsløftet i 2006.

Fordypningsalternativet i norsk har ikke stor oppslutning. Høsten 2007 var det 2800 elever på 8. trinn som valgte det, mens tilsvarende tall høsten 2010 var i overkant av 3 000. Flere enn 10 000 elever har valgt fordypning i engelsk på 8. trinn hvert år siden reformen ble innført. Andelen elever som velger fordypning i engelsk, har økt fra 14,5 prosent i 2006 til nesten 19 prosent i 2009.

Det skjer en forskyvning mellom andelen elever som velger fremmedspråk, og andelen som velger språklig fordypning i løpet av de tre årene på ungdomstrinnet. Til tross for at adgangen til omvalg er snever og elevene formelt sett skal foreta slike omvalg i løpet av første halvår på 8. trinn, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-8, viser statistikken at omvalg også skjer senere. Andelen elever med fremmedspråk reduseres fra 76 til 64 prosent fra 8. til 10. trinn, mens andelen med språklig fordypning øker fra 20 til 33 prosent. 23

En analyse av elevenes faglige forutsetninger sammenholdt med valg av språkalternativ viser at elever som velger språklig fordypning, skårer lavere på nasjonale prøver på 8. trinn enn elever som velger et fremmedspråk. 24 Samme trend gjør seg gjeldende når elevenes resultater ved avsluttet grunnskole holdes opp mot elevens språklige valg. Elevene som har valgt et andre fremmedspråk, har i gjennomsnitt over 40 grunnskolepoeng, mens elever som har valgt et språklig fordypningsalternativ, har mellom 33 og 39 grunnskolepoeng, og elever med fordypning i norsk ligger lavest.

Fordypningsalternativene skal være reell fordypning i et kjent språk, og de skal være like krevende som det andre fremmedspråket. Departementet registrerer at de er blitt oppfattet som mindre krevende, og at elevene som velger disse alternativene, i stor grad oppfattes av lærerne og skolelederne som mindre motiverte enn de som velger fremmedspråk.

Departementets inntrykk er likevel at fordypningsalternativene mange steder fungerer godt, og at mange skoler har gjort en viktig og grundig jobb med fagene. Den stabile andelen elever som velger fordypning i engelsk støtter dette inntrykket. Departementet vil følge nøye med på utviklingen av de språklige fordypningsalternativene, andelen elever som velger dem og resultatene etter endt grunnskole.

I henhold til forskrift til opplæringsloven § 1-9 er elever med samisk som første- eller andrespråk fritatt fra kravet om opplæring i fremmedspråk eller språklig fordypning. Elevene har likevel rett til slik opplæring dersom de ønsker det. Elever som har finsk som andrespråk kan søke om fritak fra opplæring i fremmedspråk/språklig fordypning, det samme kan elever med tegnspråk eller med særskilt norskopplæring. Bare ca. 2 prosent av elevmassen registreres i grunnskolens informasjonssystem med slikt fritak.

Arbeidslivsfaget

Før Kunnskapsløftet hadde elevene flere valgmuligheter dersom de ikke valgte fremmedspråk. I læreplanene fra 1997 var det for eksempel en valgmulighet som ble kalt praktisk tilvalgsfag. Både lærere og elever har gitt uttrykk for at de ønsker et slikt alternativ tilbake, og at språklig fordypning ikke er et godt alternativ for alle elever.

St.meld. nr. 44 (2008 – 2009) Utdanningslinja foreslo utprøving av et nytt fag som alternativ til det andre fremmedspråket. Faget skulle gi elever som ønsket det, større mulighet for å arbeide praktisk og prøve ut sine interesser for yrkesfaglig opplæring. Det overordnede målet var å styrke elevenes faglige motivasjon, samtidig som det nye faget skulle ivareta de grunnleggende ferdighetene på en god måte.

Høsten 2009 startet forsøk med arbeidslivsfaget, som et alternativ til 2. fremmedspråk og norsk/samisk og engelsk fordypning. Faget har en forsøkslæreplan, elevene skal vurderes med karakter, og karakteren skal telle med ved inntak til videregående opplæring. Faget skal legge vekt på grunnleggende ferdigheter på lik linje med alle andre fag. Arbeidslivsfaget skal ta utgangspunkt i de yrkesfaglige utdanningsprogrammene i videregående opplæring, men tilpasses til ungdomstrinnets nivå. Faget har hovedområdene Utvikling av produkter og tjenester og Yrkesetikk og arbeidsmiljø.

Det har vært stor interesse for forsøk med arbeidslivsfaget. Mange elever har etterspurt et mer praktisk alternativ til det andre fremmedspråket, og mange lærere og skoler har ønsket å gi elevene et slikt tilbud. Søknad fra over halvparten av landets kommuner om å få delta i forsøket med arbeidslivsfag fra 2010 var et tydelig uttrykk for det.

Utprøvingen av arbeidslivsfaget høsten 2009 startet i fem kommuner og på til sammen 16 skoler. Om lag 23 prosent av elevmassen på 8. trinn på disse skolene valgte faget denne første høsten. Våren 2010 ble det åpnet for utvidelse av forsøket, og det var svært stor interesse fra kommunenes side. 117 nye skoler kom med, og 1635 elever tilsvarende 19 prosent av elevmassen på 8. trinn på disse skolene har valgt faget.

En av fire gutter velger faget, bare en av åtte jenter gjør det samme. Det er i hovedsak fordypningsfagene i norsk og engelsk som har tapt terreng ved innføring av arbeidslivsfaget. Av de 117 skolene som har innført arbeidslivsfaget i 2010, hadde 69 skoler tilbud om fordypning i norsk året før, mens bare 23 skoler har opprettholdt tilbudet inneværende skoleår. Tallene så langt viser en liten nedgang i andelen elever som velger et andre fremmedspråk på de skolene som har innført arbeidslivsfaget.

Departementet mener det er viktig at en stor andel av elevene på ungdomstrinnet velger et andre fremmedspråk. Kompetanse i flere språk er av stor betydning for ungdommene når de skal velge videre utdanning og arbeid, og språk er kompetanse som blir stadig mer etterspurt. Derfor er det gledelig at tre av fire elever velger fremmedspråk på 8. trinn. Det bør derfor ikke innføres for mange alternativer som kan bidra til at færre elever velger fremmedspråk, men samtidig har det vært et tydelig behov for det tilbudet som arbeidslivsfaget nå utgjør.

Forsøket med arbeidslivsfaget følges av en evaluering som avsluttes i 2013. De skolene som nå deltar i forsøket, vil også tilby faget for nye åttendeklassinger høsten 2011. Signalene om at dette er et verdifullt alternativ for svært mange elever, tilsier at de skolene som ønsker det, kan innføre arbeidslivsfaget som en forsøksordning mens

evalueringen pågår. Departementet vil derfor gi de kommunene som ønsker det, mulighet for å innføre arbeidslivsfaget som en frivillig forsøksordning fra 2012.

Departementet vil:

- åpne for at de kommunene som ønsker det, kan innføre arbeidslivsfaget som en forsøksordning fra høsten 2012

Faget utdanningsvalg

I St.meld. nr. 30 (2003 – 2004) Kultur for læring, som lå til grunn for Kunnskapsløftet, fremmet departementet forslag om programfag på ungdomstrinnet. Departementet pekte på at faget skulle knytte grunnskolen og videregående opplæring tettere sammen, og sier om det nye faget:

«Programfagene utvikles med utgangspunkt i læreplanene for fagene innenfor det enkelte utdanningsprogram i videregående opplæring, men med innhold tilpasset elevene på ungdomstrinnet. Tilbudet må gi elevene erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter som karakteriserer de ulike utdanningsprogrammene.»

Stortinget støttet forslaget og presiserte at kommuner og fylkeskommuner måtte samarbeide om å få faget på plass. Faget ble sett på som en viktig brikke i arbeidet med å forberede elevene på de valgmulighetene de fikk i videregående opplæring.

Det nye faget fikk i første omgang navnet programfag til valg og ble frivillig for kommunene i de to første årene etter at Kunnskapsløftet var innført. Det ble utviklet nasjonale retningslinjer for faget, med føringer for lokalt læreplanarbeid. De som valgte å utsette innføringen av faget, brukte tiden som var avsatt i fag- og timefordelingen til å videreføre det tidligere faget skolens og elevens valg.

Under prøveperioden ble det utviklet nasjonal læreplan i faget, og det skiftet navn til utdanningsvalg. Siden skolestart høsten 2008 har faget vært obligatorisk. I formålet for faget heter det blant annet at opplæringen skal gi elevene erfaringer med innhold, oppgaver og arbeidsmåter i videregående opplæring. Faget har et omfang på 113 timer i løpet av tre år på ungdomstrinnet, og 60 prosent av denne tida skal brukes til utprøving av minst to ulike utdanningsprogrammer fra videregående opplæring. Faget har kompetansemål og hovedområder, men den individuelle vurderingen er ikke med karakter, den er med vurderingsuttrykket «deltatt». En viktig del av faget er også at elevene skal kunne reflektere over videre valg i lys av sine egne interesser og forutsetninger.

Erfaringer med faget

Rapporten viser at faget har utviklet seg noe ulikt, og at det fremdeles er både organisatoriske og innholdsmessige utfordringer med gjennomføringen av det. Kjennskapen til fagets formål og hovedområder synes å være god, og det er i ferd med å utvikle seg en god sammenheng mellom kompetansemålene og fagets læringsaktiviteter, men det er store variasjoner.

Det er et gjennomgående inntrykk at skolens rådgiveroppgaver er blitt en del av faget, og at skolens utdannings- og yrkesrådgiver er ansvarlig for faget. Men det er ikke gjort funn som kan påvise at faget foreløpig har gitt særlig merverdi og nyskaping til yrkes- og utdanningsveiledningen. Graden av praktisk tilnærming og fleksibel undervisning ser ut til å variere mye.

Informantene peker på at utdanningsvalg er et krevende fag å realisere sammenlignet med andre fag. Det skal etableres kontakt med videregående skoler og arbeidsplasser, det skal ordnes transport og avtales bruk av tid internt på skolen. Kostnadene er store, særlig for de grunnskolene som har lange avstander til en videregående skole. Graden av imøtekommenhet fra de videregående skolenes side ser også ut til å variere for både

samarbeid om utgifter og tilrettelegging for selve utprøvingen. Noen videregående skoler tar betalt for besøk av elever, og en pris på 200 kroner per elev per dag er flere ganger blitt nevnt på erfaringskonferansene. De videregående skolene som aktivt ønsker å rekruttere elever til sin skole, oppfattes å være mer imøtekommende enn skoler som er vant til stor søkning.

Det er ikke særskilte krav om fagkompetanse for å undervise i faget. Flere rådgivere beskriver utdanningsvalg som et fag de er blitt alene om, og som krever mye tid som ellers skulle vært brukt på individuell rådgivning til elever.

Utdanningsdirektoratets rapport konkluderer med at mye fungerer bra med faget, men at det gjenstår en del arbeid for å redusere forskjellene mellom skoler og kommuner, og at elevenes mulighet for reelle utprøvinger av tilbudene i videregående opplæring må styrkes. Navnet på faget og innholdet i læreplanen vurderes som hensiktsmessig og godt. Rapporten anbefaler i tillegg at spørsmålet omkring kompetanse i faget og rådgivernes forhold til faget drøftes nærmere.

Rapporten peker på at faget utdanningsvalg ser ut til å ha hatt en god utvikling i de områdene der det er etablert regionale karrieresentre. Disse har til en viss grad tatt på seg oppgaven med å koordinere arbeidet med utdanningsvalg, og har bidratt til bedre samarbeid mellom kommuner og fylkeskommuner. Utdanningsdirektoratet anbefaler for øvrig at det legges noen føringer for administrativt og økonomisk samarbeid mellom kommuner og fylkeskommuner for gjennomføring av faget.

Faget er i en svært tidlig fase. Mange er kommet langt og har allerede utviklet et godt samarbeid, men mange har et stykke igjen. Faget er en svært viktig brikke i arbeidet med å bevisstgjøre elevene om valg av videre utdanning og yrke, og dermed styrke gjennomføringen av videregående opplæring. Det er dessuten et fag som skal motivere og stimulere ulike interesser hos elevene. Elevene forteller også om ulike praksis og ulike organisering av utdanningsvalg, og de bekrefter det inntrykket som departementet har fått gjennom rapporten fra Utdanningsdirektoratet, nemlig at mange skoler og kommuner har en del arbeid igjen før faget utdanningsvalg kan sies å fylle den rollen det er tiltenkt i læreplanen.

Fagets formål er blant annet at det skal «bidra til å skape helhet og sammenheng i grunnopplæringen og knytte grunnskole og videregående opplæring bedre sammen». Et samarbeid mellom kommuner og fylkeskommuner kan være et viktig bidrag til å gi elevene kunnskap om videre utdanning og yrke. Departementet ser at et slikt samarbeid mellom de to forvaltningsnivåene kan være både tidkrevende og utfordrende. Departementet presiserer at det er kommunen som har hovedansvaret for organisering av faget, og som i utgangspunktet skal dekke utgiftene. Samtidig mener departementet at fylkeskommunen har sterke egeninteresser i faget. Utdanningsvalg skal gi elevene bedre forutsetninger for å gjøre riktige valg av utdanningsprogram, og elever som velger feil og må ta et eller flere år om igjen, påfører fylkeskommunen utgifter. Utdanningsvalg skal forebygge slike feilvalg, og faget vil kunne bidra til å redusere fylkeskommunenes utgifter. Departementet vil derfor be fylkeskommunene vurdere hvordan de kan bidra, også økonomisk, til å realisere faget. Rammetilskuddet til fylkeskommunene i 2008 ble økt med nær 25 millioner kroner for at fylkeskommunen skulle bidra til å øke kvaliteten på rådgivning og karriereveiledning for ungdomsskoleelever. Intensjonen var å forebygge omvalg og bedre gjennomføringen.

Departementet understreker også at alle elever skal gis mulighet for praktisk utprøving av tilbud i videregående opplæring, ikke bare bli orientert om dem. Departementet vil derfor følge faget nøye for å sikre at den positive utviklingen av arbeidet med faget fortsetter. Departementet mener at læreplanen for faget er tydelig på dette punktet, men vil vurdere om det er behov for ytterligere presiseringer i læreplanen. Det kan blant annet være aktuelt å se nærmere på at mange elever gjør kjønnsstereotype valg i videregående opplæring.

Det er ikke fastsatt konkrete kompetansekrav for lærere i dette faget. I forbindelse med de planlagte kravene om kompetanse for undervisning er det i høringen ikke varslet noen konkret fastsetting av hva som skal regnes som relevant undervisningskompetanse.

Departementet ser det som naturlig at rådgivere på ungdomstrinnet er involvert i gjennomføring av faget, men presiserer at det ikke må skje på bekostning av rådgivernes arbeid med individuell rådgivning til elever. Skoler og skoleeiere må derfor legge til rette for tilstrekkelig kapasitet til de administrative oppgavene knyttet til gjennomføring av utdanningsvalg. Departementet vil også peke på behovet for at det etableres ordinære rutiner og strukturer for gjennomføring av faget, slik at nødvendige kontakter og andre forberedelser ikke behøver å gjøres på nytt for hvert årskull med elever.

Etableringen av regionale karrieresentre ser ut til å bidra positivt i arbeidet med faget utdanningsvalg. Dette arbeidet er også i en utviklingsfase, og det er grunn til å ha forventninger om en videre positiv utvikling på dette området.

Departementet vil

- vurdere endringer i faget utdanningsvalg for å sikre at faget gir et godt grunnlag for elevenes valg av videre utdanning
- vurdere hvordan faget kan bidra til mindre kjønnsstereotype valg

Elevrådsarbeid og elevmedvirkning

Departementet vil

- sende på høring et forslag om å erstatte faget elevrådsarbeid med andre strategier for elevmedvirkning og demokratiforståelse
- forskriftsfeste elevenes mulighet til å arbeide med elevrådsrelaterte saker innenfor skoledagen
- utvikle veiledningsmateriell i medvirkning og demokratiforståelse i samarbeid med blant andre Elevorganisasjonen

Vi redegjør ytterligere for forskriftsfesting av elevrådsarbeid i del 3

Praktisk opplæring i læreplanene

Satsing på praktisk opplæring er et tilbakevendende tema i styringsdokumentene for skolen, og de ulike læreplanene gjennom tidene har lagt litt ulik forståelse i hva praktisk betyr. I 1960-årenes læreplaner kan man spore et syn på teoretiske og praktiske fag som går i retning av at det finnes én type lærestoff som skal pugges eller innøves for å gi kunnskaper og intellektuelle ferdigheter, og en annen type lærestoff som skal gi opplevelser og avspenning.

I St.meld. nr. 30 (2003 – 2004) Kultur for læring la departementet følgende til grunn for en nødvendig fornyelse av ungdomstrinnet:

«Organiseringen [av ungdomsskolen] må gi mulighet til bedre tilpassing til den enkelte, blant annet med vekt på en mer praktisk opplæring for dem som har best utbytte av en slik opplæring, og med muligheter for fordypning for andre.»

Her ble det lagt til grunn et skille mellom praktisk opplæring og det å gå i dybden – alt innenfor rammen av én og samme læreplan med de samme kompetansemål. Spørsmål om praktisk opplæring ble et spørsmål om arbeidsmåter, tilnærming til stoffet og tilpasset opplæring.

Praktiske aktiviteter som didaktisk virkemiddel i alle fag

Alle fag har i ulik grad teoretiske og praktiske innholdselementer, og kan ha varierte innfallsvinkler. I utgangspunktet skal opplæringen i alle fag på ungdomstrinnet bestå av

både praktiske og teoretiske elementer. Praktisk opplæring for alle elever dreier seg om forsterket bruk av praktiske virkemidler i alle fag.

Kunnskapsløftet legger opp til lokal handlefrihet. Det forutsetter lokal profesjonalitet og kompetanse i metodevalg. Læreplanene i Kunnskapsløftet gir mål for hvilken kompetanse elevene skal ha, og skiller i den sammenheng ikke mellom praktiske og teoretiske aktiviteter. Dette kommer fram i de lokale valgene av lærestoff og arbeidsmåter. Noen fag har kompetansemål som særlig innbyr til praktiske aktiviteter, for eksempel i de praktiske og estetiske fagene og hovedemnet forskerspiren i naturfag.

Forskning viser at variert opplæring som ikke er ensformig og rutinepreget, er positivt for alle elever. Variasjon mellom praktiske, relevante og teoretiske aktiviteter vil derfor kjennetegne en god opplæring og handle om hvilke didaktiske valg skolen og læreren gjør i opplæringen. En variert opplæring med innslag av praktiske aktiviteter for elevene betyr ikke at læreren skal gi fra seg styringen av timene. Praktiske arbeidsformer stiller krav til god ledelse av klassen, noe som også er forutsetning for læringsresultatene. Forskning tyder på at norske lærere i mindre grad enn lærere i andre land bruker varierte og praktiske arbeidsformer.

De praktiske og estetiske fagene

Som praktiske og estetiske fag regnes kroppsøving, mat og helse, musikk, kunst og håndverk og duodji. Fagene har en hovedvekt på de praktiske aktivitetene i opplæringen og har en forholdsvis stor plass på ungdomstrinnet med til sammen ca. 21 prosent av timene.

Kroppsøvingfaget skal inspirere til bevegelse gjennom ulike former for fysisk aktivitet. I Elevundersøkelsen oppgir elevene at kroppsøving er det faget de liker best. Faget har vært gjenstand for diskusjon, spesielt knyttet til vurderingspraksis og vurderingsbestemmelsene i læreplanen for faget og forskrift til opplæringsloven. Spørsmålene knytter seg blant annet til i hvilken grad elevens forutsetninger skal virke inn på vurderingen av elevens kompetanse i faget, hvor stor innvirkning resultater på ulike prestasjonstester skal ha på vurderingen, og privatistordningen knyttet til faget. Tilbakemeldinger departementet får, kan tyde på at noen oppfatter at faget er i ferd med å utvikle en kultur for måling og testing som ikke fremmer fagets formål. Departementet ønsker mer informasjon om hvordan opplæringen gjennomføres, og vil blant annet se nærmere på for eksempel vurderingspraksisen i faget, herunder omfang og bruk av ulike tester.

Elevundersøkelsen har kartlagt om elevene er fornøyd med arbeidsformene i de ulike fagene. Kunst og håndverk er blant de fagene elevene er mest fornøyd med. Både kroppsøving og kunst og håndverk er med andre ord fag der elevene kan oppleve inspirasjon, mestring og motivasjon.

Gjennom etablering av Nasjonalt senter for kunst- og kultur i opplæringen har departementet prioritert en satsing på arbeid med kunst og kulturområdet. Senteret skal gjennom sin virksomhet som nasjonalt ressurscenter bidra til engasjement for fagområdet og ta initiativ til og bidra til å gjennomføre kvalitetsutviklingstiltak knyttet til fagdidaktisk virksomhet.

Departementet vil:

- kartlegge undervisnings- og vurderingspraksis i kroppsøvingfaget og gjennomgå læreplanen og vurderingsordninger i faget
- vurdere omfang av og nivå på de grunnleggende ferdighetene i de praktiske og estetiske fagene
- igangsette et pilotprosjekt med samarbeid mellom skolen og utøvende kunstnere etter modell av Teaching Artists

IKT for økt motivasjon og læring

Barn og unge opplever motivasjon og mestring ved bruk av digitale medier, og denne aktiviteten er derfor et godt utgangspunkt for læring. Skolen har ansvaret for at elevene får opplæring som bidrar til å utvikle deres digitale dømmekraft.

Gjennom de siste årene har digitale medier skapt nye måter å kommunisere på og etablert nye arenaer for kommunikasjon og deling av informasjon. Samtidig vet vi at ingen europeiske barn er så kritiske til innhold på nettet som norske barn. 31 Kun 1 prosent av norske barn tror at alt de finner av informasjon på Internett er sann, og 35 prosent tror det meste er sant.

I Kunnskapsløftet er den grunnleggende ferdigheten å kunne bruke digitale verktøy en integrert del av kompetansemålene. Gjennom den femte grunnleggende ferdigheten er det et mål at barn og unge skal tilegne seg kunnskap og gode strategier for nettbruk («filter i hue») framfor å innføre restriksjoner på bruk gjennom strenge regler eller tekniske sperrer («filter på PCen»). I læreplanene for fag er den digitale kompetansen blant annet konkretisert med kompetanse knyttet til kildekritikk, opphavsrett, personvern, regler om opphavsrett og egen publisering. Skolen har en viktig rolle i å bidra til barn og unges kritiske sans i bruk av digitale medier.

Med innføringen av Kunnskapsløftet var det en midlertidig vekst i interessen for IKT i skolen i både etterutdanning for lærere i IKT, bruk av IKT i fagene og opplæring i trygg bruk av IKT. Både ITU Monitor 2009 og Medietilsynets undersøkelse om barn og digitale medier fra 2010 viser imidlertid at veksten har flatet ut og at bruk av digitale verktøy i varierende grad er integrert i opplæringen. Dette kan tyde på at en stor andel av skolene ikke har klart å etablere seg som digitalt kompetente skoler, noe som krever en kombinasjon av en kultur for bruk av IKT i pedagogisk praksis understøttet av rammevilkår som robust infrastruktur og god ledelse.

Lærere som ønsker å benytte IKT aktivt, kan møte utfordringer med teknologi som ikke fungerer. ITU Monitor 2009 finner en sammenheng mellom både IKT-bruk og resultater i prøve i digital kompetanse og det at skolen har en IKT-ansvarlig i full stilling. Dette er ikke et alternativ ved alle skoler, men det kan tyde på at oppmerksomhet rundt planlegging og drift av IKT er vesentlig for om teknologien skal tas i bruk og om elevene skal kunne lære å bruke digitale verktøy.

Bruk av ny teknologi

Teknologi i skolen må gi både lærere og elever støtte til det arbeidet som skal utføres i skolen. Både utforskning, eksperiment, tolkning, oppdagelse og samarbeid er prosesser som må understøttes av IKT i og utenfor undervisningssituasjonen, i klassen, hjemme og på lærerrommet. For å forstå ungdom må man følge med i den digitale utviklingen, og dersom man skal ha et mål om å utnytte elevenes interesse for digitale medier i opplæringen, må man nå elevene der de er.

Sosiale medier kan utvide den pedagogiske praksisen i skolene, gi læreren flere verktøy og elevene flere muligheter i sin læring, og må forstås som supplement til, ikke en erstatning for, andre læringsressurser. Sosiale medier er en gruppe Internett-baserte applikasjoner som tilrettelegger for produksjon og deling av brukergenerert innhold. Dette behøver ikke å bety at hele nettsamfunnenes struktur og praksiser skal inn i skolen. Skolen må henge med i den digitale utviklingen, men på egne premisser.

Det er allerede mange skoler som bruker ulike sosiale medier i opplæringen i dag, men bruken og pedagogikken virker ofte å være basert på enkeltlærere og tilfeldige initiativer. Vellykket bruk av nye verktøy fordrer endret praksis. Dette krever økning av digital kompetanse hos lærer, tilgang til utstyr, en kultur som understøtter ny praksis, og ikke minst en ledelse som understøtter og legitimerer endring.

Den virtuelle matematikkskolen

Dette eksempelet er foreløpig ikke virkelighet, men beskriver hvordan det kan tenkes at ulike elever kan dra nytte av forsøket med virtuell matematikkskole.

•Petter går i 10. klasse og har ikke vært spesielt interessert i matematikk. Han skjønnte at hvis han skulle komme inn på det utdanningsprogrammet han vil i videregående opplæring, måtte han gjøre noe med karakteren i matematikk. Valget ble den virtuelle matematikkskolen. Etter at Petter begynte der, har karakterene gradvis blitt bedre, og han skjønner mer av faget enn han gjorde før. Nå kan Petter chatte med både kjente og ukjente om hvordan han kan løse matematikkoppgaver han står fast i. Det er bedre enn å stå fram i klassen og føle at han er dum. For Petter er det bedre å diskutere med og lære av jevnaldrende på nettet. I den virtuelle matematikkskolen kan han også be om hjelp fra en lærer når han trenger det. Petter føler seg ikke så dum når han må spørre læreren om hjelp på nettet, fordi ingen av klassekameratene kan se det. I den virtuelle matematikkskolen er det en lærer på Sørlandet som legger ut alle timene sine på nettet, og Petter skjønner mer av det hun forklarer enn i matematikktimene på skolen. Det er viktig for Petter at lærestoffet har relevans for livet og interessene hans, og at han ser at det han lærer kan komme til nytte når han blir voksen. I den virtuelle matematikkskolen har han blitt kjent med en leksehjelper som er like stor fan av Liverpool som han selv. At Petter skulle klare å regne ut sjansene for at Liverpool går forbi Manchester United på tabellen, hadde han aldri trodd!

•Tanja går i 9. klasse og er blant de flinkest i matematikk i klassen. Derfor tar hun matematikk fra videregående opplæring. Nærmeste videregående skole ligger langt fra ungdomsskolen. Det var et problem før, men er det ikke med den virtuelle matematikkskolen. Nå har hun funnet venner på nettet som deler hennes interesse for matematikk, og som ikke synes hun er en streber selv om hun er dyktig. Timene fra videregående ligger på nettet og gjør det greit å få med seg det nye lærestoffet. Vennene på nettet er enige om at det er nyttig at emnene blir presentert på mange måter slik at de kan se hvert problem fra flere synsvinkler. Tanja finner ut at hun liker særlig godt simuleringer og grafikk, for hun elsker at ting blir konkretisert. Tanja er blitt oppfordret til å lære bort noe av det hun kan. En gang i uka bruker hun en time som leksehjelper. Hun synes det er gøy å lære bort og ser fort at hun lærer selv også. Stoffet sitter bedre, og hun blir trygg i sin egen faglighet.

Senter for IKT i utdanningen har ansvaret for å vurdere ny teknologi og digitale medier og analysere deres pedagogiske potensial. For å bidra til spredning av kunnskap om god bruk av IKT i barnehage, opplæring og lærerutdanning har IKT-senteret utviklet konseptet Digitale praksisnettverk med rom for læring. Digitale praksisnettverk er en pilot for hvordan man skal kunne koble sammen, videreutvikle og spre kunnskapen fra alle de forskjellige prosjektene IKT-senteret har.

Forsøk med rom for læring er fysiske rom med høy teknologitetthet, som både skal fungere som testsenter, kommunikasjonsplattform og praksisarena for de mange prosjektene i senteret. Hovedmålgruppen er elever, lærere og lærerstudenter. All aktivitet i rommene vil kunne dokumenteres gjennom videoopptak og deles både gjennom redigerte videofilmer og gjennom direktekommunikasjon via web og videokonferanse. I oppbyggingen av rommene har man tatt spesielt hensyn til robusthet i teknologivalg og infrastruktur og lagt vekt på at rommene også skal kunne fungere som læringsarena for IKT-ansvarlige i kommuner og fylkeskommuner.

Departementet vil

- spre kunnskap om god praksis gjennom Digitale praksisnettverk
- prøve ut en virtuell skole i faget matematikk

Entreprenørskap på ungdomstrinnet

Entreprenørskap er en av flere metoder som kan benyttes i opplæringen for å bygge opp under læring av fag og grunnleggende ferdigheter og sosial kompetanse.

Entreprenørskap kan synliggjøre hvilke muligheter som finnes lokalt, ved å knytte arbeidsmarked, næringsliv og skolen tettere sammen. Entreprenørskap i opplæringen kan gi økt motivasjon ved at det legges opp til mer varierte arbeidsformer og mer praktisk arbeid med fagene. Flere rapporter og tilbakemeldinger kan tyde på at slik opplæring også kan øke læringsutbyttet hos den enkelte. I samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet har Kunnskapsdepartementet satt i gang et forskningsprosjekt som blant annet vil se på mulige sammenhenger mellom entreprenørskap i opplæringen og elevenes læringsutbytte.

Evnen til å tenke nytt, vise kreativitet og være innovativ vil være av avgjørende betydning for at Norge får den kompetente og fleksible arbeidsstyrken som er nødvendig i framtida.

Entreprenørskap er med i Prinsipper for opplæringen og i læreplanene. Dette betyr at elevene får mulighet til å utvikle entreprenørskapskompetanse helt fra tidlig skolealder.

Regjeringen la i 2009 fram handlingsplanen Entreprenørskap i utdanningen – fra grunnskole til høyere utdanning 2009 – 2014. Evalueringen av den forrige strategiplanen viste kraftig vekst i antall elever og studenter som har deltatt i ulike former for entreprenørskapsopplæring, spesielt i grunnopplæringen. Regjeringen så et behov for både å videreføre og styrke innsatsen på entreprenørskap i utdanningen gjennom en ny handlingsplan som særlig vektlegger høyere utdanning. Gjennom handlingsplanen legges det blant annet opp til å utvikle læringsressurser og styrke lærernes kompetanse i entreprenørskap i utdanningen.

Den nye handlingsplanen om entreprenørskap i utdanningen blir fulgt av forskere som har gitt en statusbeskrivelse av entreprenørskap i grunnopplæringen. 38 Forskerne finner at 82 prosent av grunnskolene har ett eller flere entreprenørskapstilbud i skoleåret 2010/2011. Samarbeidsprosjekter mellom skole og arbeidsliv og elevbedrift i skolens regi er de mest utbredte entreprenørskapstilbudene. Som del av dette forskningsprosjektet vil forskerne undersøke effekten av opplæringen i entreprenørskap på elevenes læringsutbytte og på gjennomføring av videregående opplæring.

Departementet vil

- inkludere entreprenørskap som tema i utviklingen av nye tilbud om valgfag

2. Høring om innføring av valgfag på ungdomstrinnet

Innledning

Utdanningsdirektoratet sender med dette forslag til nye valgfag på høring. Direktoratet foreslår nye læreplaner for valgfag, endringer i fag- og timefordelingen, endringer i forskrift til opplæringsloven og i forskrift til privatskoleloven. Forslaget sendes med forbehold om Stortingets behandling av Meld. St. 22 (2010-2011) Motivasjon - Mestring – Muligheter, som er berammet til 9. januar 2012.

Høringen omfatter:

- åtte nye læreplaner i valgfag
- ordning for sluttvurdering i valgfag
- endringer i fag- og timefordelingen
- ny bestemmelse i forskrift til opplæringsloven kapittel 1
- innspill til nye valgfag fra høsten 2013

Valgfagene skal innføres gradvis. Høsten 2012 innføres valgfag for 8. årstrinn. Høsten 2013 innføres valgfag også for 9. årstrinn og høsten 2014 innføres valgfag for 10. årstrinn. Dette innebærer at endringene som etter planen skal tre i kraft fra 1.8. 2012, bare gjelder for 8. årstrinn.

Bakgrunn for forslaget

I Meld. St. 22 (2010-2011) Motivasjon - Mestring – Muligheter fremmer Kunnskapsdepartementet forslag om å innføre valgfag. Departementet vil legge til rette for ytterligere valgmuligheter for elever på ungdomstrinnet. Bakgrunnen for disse valgmulighetene er at de skal bidra til økt motivasjon og læring. Elever på ungdomstrinnet kan i dag velge mellom fremmedspråk eller språklig fordypning (norsk/engelsk/samisk). Det blir dessuten gjennomført forsøk med arbeidslivsfag som alternativ til fremmedspråk og språklig fordypning. Innføring av valgfag kommer i tillegg til nåværende ordning.

Departementet har i oppdragsbrev nr. 23-2011 til direktoratet tydeliggjort rammene for valgfag. Det går fram av oppdragsbrevet at valgfagene skal ha et totalt omfang på 171 timer over tre år, dvs. 57 timer per trinn, gjennomsnittlig 1,5 uketime. Læreplanene skal kunne tilpasses alle de tre enkelttrinnene, og de skal også kunne brukes av aldersblandede elevgrupper. Timer til valgfag får skolene dels gjennom nye timer, dels ved at de andre fagene, bortsett fra norsk og matematikk, avgir rundt 2 % av timetallet. I tillegg vil faget elevrådsarbeid bli avvirket som et eget fag, slik at disse timene inngår i valgfagene. Det blir gradvis innført nye timer, se avsnitt om fag- og timefordeling.

Departementet skisserer også i oppdragsbrevet at det totalt skal utvikles nasjonale læreplaner for 12 - 14 valgfag. Til skoleåret 2012 - 2013 er det utviklet forslag til læreplaner for 8 valgfag. De øvrige læreplanene for valgfag skal utvikles og tas i bruk fra skoleåret 2013—2014.

Forslag til læreplanene i valgfag inneholder tverrfaglige emner som er satt sammen av elementer fra flere fag, og de skal ha en praktisk innretning.

Grunnleggende ferdigheter skal inngå i valgfagene. Det er ikke krav om at alle de grunnleggende ferdighetene skal inngå i alle valgfag, men skal inkluderes der det er naturlig. I dette høringsforslaget til læreplaner for valgfag er ikke de grunnleggende ferdighetene spesifikt beskrevet, men er integrert i kompetansemålene på fagenes premisser.

Bestemmelser om sluttvurdering er en del av læreplanen som forskrift .

For elever som ønsker det, vil det være mulig å bruke valgfagtimene til å ta fag fra videregående opplæring.

Forslag til læreplaner i valgfag og vurdering av bestemmelser knyttet til dem

I dette kapitlet presenterer direktoratet forslag til nye læreplaner i valgfag, og til endringer som er knyttet til fag- og timefordelingen og til forskrift til opplæringsloven. På bakgrunn av forslag og vurderinger i kapitlet ber vi høringsinstansene svare på følgende:

Spørsmål knyttet til den enkelte læreplanen

- Gir læreplanen et godt grunnlag for å gjennomføre opplæringen i faget?
- Viser kompetansemålene hvilken kompetanse elevene kan nå?
- Har kompetansemålene et realistisk faglig ambisjonsnivå?
- Har kompetansemålene et realistisk omfang i forhold til timetallet i faget?
- Er grunnleggende ferdigheter integrert i kompetansemålene på en hensiktsmessig måte?
- Er læreplanen utformet slik at den legger til rette for praktisk opplæring?
- Er læreplanen egnet for å undervise i aldersblandede grupper?
- Er du enig i navnet på valgfaget eller har du forslag til nytt navn?

Spørsmål knyttet til bestemmelser om valgfagene

- Hvilken modell for sluttvurdering bør valgfaget ha?

- Kommentarer til ny fag- og timefordeling?
  - Hvor mange ulike valgfag bør det forskriftsfestes at det minimum skal tilbys ved den enkelte skole?
  - Bør det i forskriften være ytterligere krav til antall valgfag ved større skoler?
  - Hvor arbeidskrevende vil det være å oppfylle kravet om at fordelingen av elever til ulike valgfag er et enkeltvedtak når dette i mange tilfeller kan oppfylles ved en liste?
- Generelt spørsmål
- Hvilke nye valgfag bør innføres fra høsten 2013 i tillegg til de åtte som er omfattet av dette høringsbrevet?

Læreplanene

Læreplanene skal fastsettes som forskrift og skal beskrive det faglige innholdet i opplæringen. Læreplanene i valgfag er utviklet med utgangspunkt i føringene for Kunnskapsløftet som ble gitt i St. meld. nr. 30 (2003-2004) Kultur for læring.

Læreplanene for valgfag har følgende oppbygging:

- Formål beskriver hensikten med opplæringen i faget for den enkelte elev og den verdi faget har for samfunnet og arbeidslivet. Formålsteksten gir premisser og retning for opplæringen i faget og beskriver hvordan faget bidrar i allmenndanningen, gir grunnlag for videre utdanning og kvalifiserer for arbeid og deltakelse i samfunnet.
  - Hovedområder beskriver læreplanens inndeling. Hovedområdene inneholder en beskrivelse av det sentrale innholdet i faget og må ses i sammenheng med hverandre.
  - Kompetansemål er formulert innenfor hvert hovedområde. Kompetansemålene beskriver hva elevene skal kunne mestre etter endt opplæring. Kompetansemålene er formulert innenfor hovedområdene og skal til sammen uttrykke en bredde i kompetansen i faget. De samlede kompetansemålene i et fag er grunnlaget for å vurdere elevens kompetanse i faget. Elevene vil i ulik grad oppnå de fastsatte kompetansemålene.
  - Vurdering beskriver bestemmelsene for sluttvurdering i faget.
- Det skal være en klar sammenheng mellom kompetansemål, beskrivelsen i hovedområdene og formålsteksten.

Grunnleggende ferdigheter skal også inngå i valgfagene, men det er ikke et krav at alle de grunnleggende ferdighetene skal inngå i alle valgfag. I dette høringsforslaget til læreplaner for valgfag er de grunnleggende ferdighetene ikke spesifikt beskrevet, men er integrert i kompetansemålene på fagenes premisser.

Valgfagene har en praktisk innretning der arbeidet i faget både kan være individrettet og basert på gruppearbeid. Noen av fagene skal være prosjektbaserte. Dette innebærer et arbeid med et tema som blir utviklet over kortere eller lengre tid og som består av ulike faser, som for eksempel planlegging, gjennomføring/presentasjon og evaluering. Læreplanene i valgfag beskriver ett års opplæring og skal kunne brukes på alle årstrinn i ungdomstrinnet.

Følgende forslag til læreplaner er utviklet for 8. årstrinn fra 2012:

Produksjon for sal og scene

Elevene skal planlegge og gjennomføre en forestilling eller lage og vise en film/video. Elevene kan delta i forberedelsene bak scenen eller på scenen. Hovedelementene i faget er hentet fra musikk og kunst og håndverk/duodji. Faget skal være prosjektbasert, og et hovedformål er å utvikle elevenes kreativitet og erfaring med entreprenørskap.

Produksjon av informasjon

Elevene skal planlegge og drifte en nettbasert publikasjon knyttet til skolens hjemmeside. Hovedelementene i faget er hentet fra norsk/samisk og samfunnsfag. Faget skal være prosjektbasert, og et hovedformål er å utvikle elevenes skrive- og formidlingsferdigheter knyttet til digitale medier.

Produksjon av varer og tjenester

Elevene skal produsere, markedsføre og tilby konkrete produkter eller tjenester. Hovedelementene i faget er hentet fra kunst og håndverk/duodji og mat og helse. Faget

skal være prosjektbasert, og et hovedformål er å utvikle elevenes praktiske ferdigheter og erfaring med entreprenørskap.

Fysisk aktivitet og helse

Elevene skal utforske egne fysiske forutsetninger og bli bevisste på forholdet mellom fysisk aktivitet, kosthold og helse. Hovedelementene i faget er hentet fra kroppsøving og mat og helse.

Faget er individrettet, men aktivitetene kan være gruppebaserte. Et hovedformål er å bidra til bedre fysisk helse for den enkelte eleven.

Design og redesign

Elevene skal designe og lage ett eller flere produkter basert på egne ideer.

Hovedelementene i faget er hentet fra kunst og håndverk/duodji og samfunnsfag. Faget er i hovedsak individrettet, selv om aktiviteter kan være basert på samarbeid. Et hovedformål er å utvikle elevenes kreativitet, håndverksferdigheter og miljøbevissthet.

Forskning i praksis

Elevene skal gjennomføre, vurdere og formidle undersøkelser knyttet til miljø-, energi- eller samfunnsproblemer. Hovedelementene i faget er hentet fra naturfag og matematikk. Faget kan være individ- eller prosjektbasert. Et hovedformål er å utvikle elevenes analytiske og faglige evner samt formidlingsevne.

Internasjonale kontakter

Elevene skal etablere kontakt med ungdom i andre land for å utveksle synspunkter, erfaringer og informasjon. Kommunikasjonsspråket skal i hovedsak være engelsk eller et annet fremmedspråk. Hovedelementene i faget er hentet fra engelsk, 2. fremmedspråk og samfunnsfag. Faget kan være individ- eller gruppebasert. Et hovedformål er å utvikle elevenes reseptive og produktive språkferdigheter, samt elevenes vurderings- og formidlingsevner.

Teknologi i praksis

Elevene skal konstruere og framstille gjenstander ved hjelp av varierte materialer og teknologiske løsninger. Hovedelementene i faget er hentet fra matematikk, naturfag og kunst og håndverk/duodji. Faget kan være individ- eller prosjektbasert. Et hovedformål er å utvikle elevenes innsikt og kreativitet i forbindelse med teknologiske løsninger.

Høringsspørsmål knyttet til læreplanene

Utdanningsdirektoratet ber om høringsinstansenes syn på følgende generelle spørsmål som gjelder alle læreplanene:

- Gir læreplanen et godt grunnlag for å gjennomføre opplæringen i faget?
- Viser kompetansemålene hvilken kompetanse elevene kan nå?
- Har kompetansemålene et realistisk faglig ambisjonsnivå?
- Har kompetansemålene et realistisk omfang i forhold til timetallet i faget?
- Er grunnleggende ferdigheter integrert i kompetansemålene på en hensiktsmessig måte?
- Er læreplanen utformet slik at den legger til rette for praktisk opplæring?
- Er læreplanen egnet for å undervise i aldersblandede grupper?
- Er du enig i navnet på valgfaget eller har du forslag til nytt navn?

Fra høsten 2013 skal det innføres ytterligere 4-6 valgfag. Vi ber derfor høringsinstansene svare på følgende spørsmål og begrunne svaret:

- Hvilke nye valgfag bør innføres fra høsten 2013 i tillegg til de åtte som er omfattet av dette høringsbrevet?

Sluttvurdering i valgfag

Bestemmelser om sluttvurdering er en del av læreplanen som forskrift.

Utdanningsdirektoratet har lagt til grunn ulike hensyn i vurderingen av hvilke bestemmelser som skal gjelde for valgfag. Direktoratet vurderer i dette høringsbrevet først om valgfag bør ha sluttvurdering med eller uten karakter, og deretter to ulike modeller for standpunktvurdering i valgfag. I tillegg vurderer direktoratet om valgfag bør ha eksamensordning.

En sentral målsetting med valgfagene er at de skal føre til økt motivasjon og læring. Vurderingsordningen som velges, bør støtte opp under denne målsettingen. Det er fastsatt i forskrift til opplæringsloven § 3-1 at elevene skal ha både underveisvurdering og sluttvurdering.

Formålet med underveisvurdering og sluttvurdering er fastsatt i § 3-2.

Underveisvurderingen skal brukes som et redskap i elevens læreprosess, som et grunnlag for tilpasset opplæring og skal bidra til at eleven øker sin kompetanse i faget. I underveisvurderingen skal eleven både ha meldinger om hvilken kompetanse hun eller han har i faget og hvordan hun eller han kan øke sin kompetanse i faget. Dette er viktig også for vurdering i valgfag. Sluttvurderingen skal gjøres ved avslutningen av opplæringen i faget, og skal gi informasjon om hvilken kompetanse eleven har i faget på dette tidspunktet.

Vurdering med eller uten karakter

Vi mener at det må avgjøres om valgfag skal ha sluttvurdering med karakter eller uten karakter. Eksempel på sluttvurdering uten karakter vil være standpunktvurdering på 8., 9. og 10. årstrinn med vurderingsuttrykket deltatt – ikke deltatt. En slik ordning finnes for eksempel i faget utdanningsvalg i dag. Ved å velge en slik ordning kan dette uttrykket føres på elevens vitnemål uten å bli en del av poengberegningen. En sluttvurdering med karakter vil innebære at det fastsettes standpunktkarakterer som er tallkarakterer. Å bruke sluttvurdering uten karakter kan være en aktuell vurderingsordning i valgfag, fordi det ivaretar formålet for valgfag på en god måte ved å hindre at det blir for stort fokus på prestasjoner og karakterer. Direktoratet mener det er utfordringer ved vurderingsuttrykket deltatt – ikke deltatt, i og med at dette kun er knyttet til om eleven har deltatt i opplæringen. Uttrykket sier ikke noe om hvilken kompetanse eller hvilket ferdighetsnivå eleven har på det tidspunktet karakteren fastsettes. Vurderingsuttrykket som velges i valgfag bør si noe om kompetansen eleven har i faget. Her er heller ikke Bestått – Ikke Bestått egnede uttrykk fordi Ikke Bestått ikke kan brukes som sluttvurderingsuttrykk i grunnskolen.

En vurderingsordning med karakter i valgfag kan ha både fordeler og ulemper for elevenes motivasjon og læring. En ulempe er at vurdering med karakter kan virke læringshemmende eller føre til svekket motivasjon for en del elever dersom det oppstår et for sterkt resultatfokus. Mange vil hevde at det er nødvendig å ha en sluttvurdering med karakterer i valgfag for å sikre fagets legitimitet, og sikre at faget blir tatt alvorlig av lærere og elever. Mange elever blir også motivert av å få karakterer. Vi mener at det i valgfag bør fastsettes en sluttvurderingsordning med karakter. Denne vil sikre at elevens kompetanse i faget blir uttrykt på elevens vitnemål og vise at valgfag er et fag på linje med andre fag.

Alternative modeller for sluttvurdering med karakter

Vi ser for oss to ulike modeller for sluttvurdering med standpunktkarakterer i valgfag. Forskjellen på disse er knyttet til når standpunktkarakteren fastsettes og hvordan beregningen av poeng ved inntak til videregående opplæring skal skje. En forskjell mellom valgfag og de øvrige fagene er at valgfag skal kunne avsluttes hvert år, og at eleven kan velge ulike valgfag de tre årene på ungdomstrinnet. Vi tilrår her ikke en av modellene, men ber om høringsinstansenes syn på hvilken sluttvurderingsmodell som bør fastsettes for valgfag.

Modell 1 - Standpunktkarakter på 8., 9. og 10. årstrinn

Modell 1 innebærer at det blir satt en standpunktkarakter på hvert årstrinn gjennom hele ungdomstrinnet. Når eleven avslutter et valgfag, foreslås det at eleven får sluttvurdering i faget og standpunktkarakteren i valgfaget føres på vitnemålet. Dersom eleven har valgt mer enn ett valgfag, blir alle karakterene stående på vitnemålet. For at valgfagskarakterene ikke skal få uforholdsmessig stor betydning sammenlignet med andre fag, skal valgfag telle som én karakter når elevenes grunnskolepoeng beregnes. Dette betyr at det ikke utregnes en gjennomsnittskarakter i valgfag, men karakteren(e)

fra valgfag omregnes til gjennomsnittlig poengsum som vil utgjøre grunnskolepoengene i valgfaget. Én, to eller tre standpunktkarakterer i valgfag vil da ligge til grunn for poengberegning for inntak til videregående opplæring.

Fordelene med denne modellen er at valgfag som elevene har avsluttet, vil telle i beregning av grunnskolepoeng. Denne beregningen vil være noe annet enn å beregne en gjennomsnittskarakter. Vi unngår at elevene velger strategisk (at de velger et fag i 10. som det kanskje er lettere å oppnå god karakter i) og at samtlige standpunktkarakterer vil stå på vitnemålet. Det vil være mulig å beregne en gjennomsnittlig poengsum (også med desimaler).

I en slik modell må konsekvensene av at elevene får standpunktkarakterer allerede på 8. årstrinn, vurderes. I vurderingsordningene i Kunnskapsløftet er det en hovedregel at all vurdering av elevenes kompetanse er underveisvurdering fram til slutten av 10. årstrinn, da elevene får standpunktkarakter. Alle standpunktkarakterer skal føres på elevens vitnemål og teller ved inntak til videregående opplæring, jf. forskrift til opplæringsloven §§ 3-18 og 6-15. En slik gjennomsnittsberegning vil kreve endringer i bestemmelser om inntak til videregående opplæring i forskrift til opplæringsloven kapittel 6. En utfordring ved at det skal settes standpunktkarakterer på alle årstrinnene er at elevene vil ha klagerett til fylkesmannen på hver enkelt av disse etter forskrift til opplæringsloven § 5-12.

Modell 2 - Standpunktkarakter på 10. årstrinn, halvårsvurdering med tallkarakter på 8. og 9. årstrinn

I modell 2 settes det færre standpunktkarakterer i valgfag og inntaksberegningen blir annerledes. I denne modellen skal det fastsettes en standpunktkarakter i valgfag på 10. årstrinn, slik vurderingsordningen er i de fleste andre fag på ungdomstrinnet. Modell 2 innebærer at den tallkarakteren eleven får ved slutten av opplæringen i valgfag på 8. og 9. årstrinn, får status som halvårsvurdering.

Standpunktkarakter fastsettes bare i det valgfaget eleven velger på 10. årstrinn. Det innebærer at det er standpunktkarakteren på 10. årstrinn som går inn i poengberegningen ved inntak til videregående opplæring. Dette er som i andre fag som er lagt over flere år. Hvilket valgfag eleven har hatt på 8. og 9. årstrinn, kan føres på vitnemålet som en merknad. Direktoratet legger til rette for en slik ordning i retningslinjene for føring av vitnemål i grunnskolen. Dette vil også ivareta hensynet til elever som ønsker å dokumentere hvilken karakter hun eller han har fått i valgfag på 8. eller 9. årstrinn. Dette gjør at eleven, for eksempel ved senere søknad om jobb eller studier, kan vise hvilken kompetanse han eller hun har i det aktuelle valgfaget. Ordningen innebærer dessuten at elevens klagerett vil være knyttet til standpunktkarakteren på 10. årstrinn, jf. forskrift til opplæringsloven § 5-12. Det er ikke klagerett på karakter gitt i halvårsvurderinger.

En annen fordel med en slik modell er at eleven får tid til å vurdere hvilket valgfag som gir størst motivasjon, slik at eleven på 10. årstrinn er best mulig forberedt til det valgfaget han eller hun vil skal telle ved inntak til videregående opplæring. Et argument mot å innføre standpunktkarakterer i valgfag allerede fra 8. trinn, er at elever som begynner på ungdomstrinnet bør få anledning til å prøve seg fram, kanskje med ulike valgfag, før det får konsekvenser for inntak til videregående opplæring. Dersom det skal settes standpunktkarakter fra 8. årstrinn, innebærer det at karakterer i valgfag allerede fra starten av ungdomstrinnet får betydning for inntak til videregående opplæring, mens det i andre fag, som norsk og matematikk, ikke blir satt en standpunktkarakter før på 10. årstrinn. I et kortsiktig perspektiv kan det da bli viktigere for eleven å prestere i valgfag enn i norsk og matematikk. Å innføre standpunktkarakterer som er tellende på vitnemålet allerede på 8. årstrinn, kan føre til at valgfagene får et uønsket fokus på karakterer og prestasjoner, heller enn å gi den tilsiktede variasjon, motivasjon og praktiske avvekslingen. Modell 2 kan gjennomføres innenfor gjeldende regelverk og likner på sluttvurderingsordningen i andre fag i grunnskolen.

Eksamen

Utdanningsdirektoratet vurderer det som lite hensiktsmessig å innføre eksamen i valgfag. Formålet er blant annet å være et praktisk element i elevens skolehverdag, og noe annet enn de obligatoriske fagene. Unntaket er fag hvor skoleeier i lokal forskrift om fag- og timestfordelingen har fastsatt at faget skal avsluttes på 8. eller 9. årstrinn.

Valgfagene har et begrenset omfang og en spesiell innretning som tilsier at det ikke bør innføres sentralt gitt eksamen. Det bør derfor heller ikke være en lokalt gitt eksamen i valgfag. En slik eksamen ville i tillegg få administrative og økonomiske konsekvenser for kommunene.

Høringsspørsmål knyttet til sluttvurdering i valgfag:

Utdanningsdirektoratet ber høringsinstansene vurdere de ulike modellene for sluttvurdering i valgfag, og hvilken modell for sluttvurdering som bør fastsettes.

Fag- og timestfordelingen

Valgfagene skal til sammen ha 171 timer for hele ungdomstrinnet. Skoleeier kan ikke flytte timer til valgfag mellom årstrinnene, men må tilby valgfag med 57 timer på både 8., 9. og 10. årstrinn når ordningen er fullt innført.

For å skaffe til veie disse 171 timene har departementet besluttet å øke totaltimetallet, ta bort faget elevrådsarbeid og redusere timetallet noe i de øvrige fagene, med unntak av norsk og matematikk.

Økning i totaltimetall og et totaltimetall som kan deles på tre

I Meld. St. 22 (2010-2011) Motivasjon - Mestring – Muligheter varsler

Kunnskapsdepartementet at totaltimetallet på ungdomstrinnet økes med 57 timer som en følge av innføringen av valgfag. Det har vært et ønske fra sektoren å kunne ha et totaltimetall for ungdomstrinnet som kan deles på tre uten desimaler. For å legge til rette for dette foreslår Utdanningsdirektoratet at netto økning av totaltimetallet blir 56 timer i ordinær fag- og timestfordeling, og 55 timer i fag- og timestfordeling for elever som har tegnspråk som førstespråk.

Justering av timetallet i andre fag

I Meld. St. 22 (2010-2011) Motivasjon - Mestring – Muligheter varsler

Kunnskapsdepartementet at faget elevrådsarbeid avvikles. Dette gir 71 timer til de nye valgfagene. Videre varsler departementet omdisponering av timetall fra andre fag til valgfagene. Matematikk- og norskfaget blir ikke omfattet av denne omdisponeringen. For de øvrige fagene på ungdomstrinnet vil omdisponeringen innebære en reduksjon på 2-3 %, til sammen 44 timer i den ordinære fag- og timestfordelingen (45 timer i timestfordelingen for elever som har tegnspråk). Direktoratet mener en slik reduksjon i timetall i disse fagene ikke vil representere en vesentlig svekkelse av opplæringen, fordi valgfagene utformes ved hjelp av elementer fra andre fag. Valgfagene vil dermed samlet sett bidra til å styrke opplæringen i de andre fagene. Direktoratet ser det derfor ikke som nødvendig å endre læreplanene selv om timetallet endres noe.

Elever med samisk fag- og timestfordeling og elever med finsk som andrespråk Elever som følger samisk fag- og timestfordeling og elever med finsk som andrespråk, skal også ha valgfag. Omdisponeringen av timetall for de enkelte fagene vil i hovedsak bli den samme som for den ordinære fag- og timestfordelingen, men det må foretas enkelte tilpasninger fordi disse gruppene har en annen timestfordeling i enkelte fag. Utdanningsdirektoratet vil sende en samlet fag- og timestfordeling for elever med samisk fag- og timestfordeling og elever med finsk som andrespråk ut i en egen høring våren 2012. Tilpasningene for valgfag vil bli synliggjort i denne høringen.

Endringer i fag- og timestfordelingen

Oversikten nedenfor viser ny fag- og timestfordeling når valgfagene for ungdomstrinnet er fullt innført (skoleåret 2014-15). Oversikten viser samtidig hvilken endring i timetall dette representerer i forhold til den nåværende fag- og timestfordeling for ungdomstrinnet.

Vedlegg_1_Hoeringsnotat_valgfag.pdf - Adobe Reader

Utdanningsdirektoratet

Side 8 av 11

Den nåværende fag- og timefordeling finnes i Udir 1-2011 vedlegg 1: Fag- og timefordelingen i grunnopplæringen - Kunnskapsløftet.

Ny fag- og timefordeling ungdomstrinnet

Fag	Ordinær fag- og timefordeling					Elever med tegnspråk som førstespråk				
	8.-10. årstrinn				Endring*	8.-10. årstrinn			Endring*	
	8.	9.	10.	sum		8.	9.	10.		sum
RLE				153	-4				153	-4
Norsk				398					678	
Norsk tegnspråk				-	-					
Matematikk				313					313	
Naturfag				249	-7				249	-7
Engelsk				222	-5				222	-5
Fremmedspråk /språklig fordypning				222	-5				222	-5
Samfunnsfag				249	-7				249	-7
Kunst og håndverk				146	-4				146	-4
Musikk				83	-2				83	-2
Mat og helse				83	-2				83	-2
Kroppøving				223	-5				223	-5
Utdanningsvalg				110	-3				109	-4
Elevrådsarbeid				0	-71				0	-71
Valgfag	57	57	57	171	171	57	57	57	171	171
Endring i totaltimetall					56					55
Totaltimetall ungdomstrinnet				2 622					2 901	

* Endringen viser endring i timetall i forhold til nåværende fag- og timefordeling, jf. i Udir 1-2011 - vedlegg 1 tabell 1 og 3

Merknader til fag- og timefordelingen

Innføringen skjer først for elever som begynner på 8. årstrinn skoleåret 2012-13. Elever som går på 9. og 10. årstrinn dette skoleåret, skal ikke ha valgfag og følger den nåværende fag- og timefordeling. Fra skoleåret 2013-14 vil den nye fag- og timefordelingen gjelde både 8. og 9. årstrinn. 10. årstrinn skal ikke ha valgfag dette skoleåret og følger nåværende fag- og timefordeling. Skoleåret 2014-15 vil den nye fag- og timefordelingen gjelde for hele ungdomstrinnet (8.-10. årstrinn).

Høringsspørsmål knyttet til ny fag- og timefordeling

Utdanningsdirektoratet ber om høringsinstansene syn på ny fag- og timefordeling.

Forskriftsfesting av rammene for valgfag

Direktoratet vil forskriftsfeste rammene for valgfag i forskrift til opplæringsloven. Dette bør gjøres i kapittel 1 som omhandler innholdet i opplæringen. Reguleringen kan gjøres på tilsvarende måte som for fremmedspråk, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-8. Noe av det som særpreger valgfagene, er at eleven skal kunne følge samme valgfag i ett eller flere år. Direktoratet mener dette bør forskriftsfestes slik at det kommer tydelig fram. Imidlertid er det viktig å understreke at elevene har rett til opplæring i valgfag, ikke rett til opplæring i et bestemt valgfag. Eleven har heller ikke rett til å ha samme valgfag i flere år. Årsaken til dette er at det er skoleeier eller skolene som avgjør hvilke valgfag de ulike skolene tilbyr, og dette kan variere fra år til år. Elevene skal etter søknad fordeles på de valgfagene som skolen faktisk tilbyr.

Selv om det er skoleeier som avgjør hvilke valgfag den enkelte skolen skal tilby, og eleven ikke har noe rettskrav på et bestemt valgfag, vil det være slik at å innvilge eller avslå en søknad er bestemmende for den enkelte elevs rettigheter og plikter. Innvilgelse eller avslag på valg av valgfag har betydning for om eleven får opplæring i et fag som interesserer, og som eleven mener er relevant for videre utdanning. Dette betyr at en avgjørelse om hvilket valgfag eleven skal tilbys for et opplæringsår, er å regne som et enkeltvedtak etter forvaltningsloven § 2. Skolens avgjørelse knyttet til valg av valgfag må derfor følge reglene om enkeltvedtak. I de situasjonene der eleven ikke får innvilget sitt valg, må skolen fatte enkeltvedtak etter vanlige regler. Det betyr blant annet at avgjørelsen må være skriftlig, begrunnet og gi klageadgang. Selv om eleven ikke har rett til å få innvilget sitt valg, må skolen fatte vedtaket i samsvar med alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper. I denne type saker vil det innebære at skolen må sikre at vedtakene ikke medfører forskjellsbehandling av elevene, og at det ikke er lagt vekt på utenforliggende hensyn. Det må også fattes enkeltvedtak der skolen innvilger elevens valg. I slike situasjoner er det mulig å fatte et forenklet enkeltvedtak der det er unntak fra de ordinære kravene til begrunnelse og underretning, jf. forvaltningsloven § 24 andre ledd og § 27 første ledd siste setning. I praksis blir skolens enkeltvedtak i slike tilfeller svært forenklet og lite arbeidskrevende. For de elevene som får det valgfaget de ønsker, vil det være nok med en liste der det står hvilke elever som har fått de ulike valgfagene. Ved innføringen av valgfag på 8. trinn fra høsten 2012 kan skoleeier velge mellom åtte valgfag. Hvilke valgfag hver skole tilbyr, vil variere, blant annet på grunn av ulik størrelse på skolene og andre forhold ved skolene. Et spørsmål i denne forbindelsen er hvor mange valgfag skolene må tilby elevene.

Når antall valgfag per skole skal avgjøres, er det ulike hensyn som må avveies. På den ene side skal elevene ha reelle valgmuligheter når det gjelder valgfag, og dess færre valgfag skolen tilbyr, dess mindre blir valgfriheten. På den andre siden må hensynet til det som er praktisk mulig ved den enkelte skolen vurderes. For små skoler kan det være en utfordring å tilby mange valgfag. For å sikre at elevene har et reelt valg, mener direktoratet det bør forskriftsfestes at alle skoler skal tilby minst to valgfag.

Direktoratet har også vurdert om det bør forskriftsfestes ytterligere krav til antall valgfag for større skoler med flere klasser per årstrinn. Direktoratet mener større skoler bør tilby flere valgfag enn minstekravet. Det bør imidlertid ikke forskriftsfestes hvor mange valgfag skoler med flere klasser per årstrinn skal tilby. Dette må tilpasses lokale forhold og er en del av den lokale handlefriheten.

En viktig forutsetning for at valgfagene skal kunne fungere i samsvar med intensjonene, er å involvere elevene når skolen skal avgjøre hvilke valgfag den skal tilby. At elevene får reell medvirkning, er viktig for at valgfagene skal være motiverende for elevene. Dette gjelder også når skoleeier eller skoler må vurdere om de skal skifte tilbudet på valgfag.

Dersom det på bakgrunn av høringen blir fastsatt en sluttvurderingsmodell med standpunktkarakter på alle årstrinn, vil dette kreve endringer i bestemmelsene om inntak i forskrift til opplæringsloven kapittel 6.

Høringsspørsmål knyttet til forskriftsfesting av rammene for valgfag

Direktoratet ber om høringsinstansens syn på følgende:

- Hvor mange ulike valgfag bør det forskriftsfestes at det minimum skal tilbys ved den enkelte skole?
- Bør det forskriftsfestes ytterligere krav til antall valgfag ved større skoler?
- Hvor arbeidskrevende vil det være å oppfylle kravet om at fordelingen av elever til ulike valgfag er et enkeltvedtak når dette i mange tilfeller kan oppfylles ved en liste?

Forslag til endringer i forskrift til opplæringsloven

Ny § 1-14 skal lyde:

§ 1-14 Opplæring i valgfag på ungdomstrinnet

Elevane på ungdomstrinnet i grunnskolen skal ha opplæring i valgfag frå 8. årstrinn. Elevane kan ha same valgfag på fleire trinn eller dei kan velje nytt valgfag på kvart årstrinn.

Skoleeigaren pliktar å tilby minst to ulike valgfag per opplæringsår. Skoleeigaren avgjer kva for valgfag elevane skal få tilbod om, og korleis dette skal organiserast.

Gjeldende § 1-14 blir ny § 1-15.

Merknader til forslag til endringer i forskrift til opplæringsloven

Merknad til ny § 1-14

Bestemmelsen regulerer opplæringen i valgfag. Bestemmelsen er ny.

I § 1-14 første ledd første punktum er det slått fast at elevene skal ha opplæring i valgfag fra 8. årstrinn. Omfanget av opplæringen er fastsatt i fag- og timefordelingen. Opplæringen skal følge læreplanen i et av valgfagene. I annet punktum er det fastsatt at eleven kan ha det samme valgfaget på flere årstrinn eller at eleven kan ha forskjellige valgfag. Det blir understreket at dette punktet må ses i sammenheng med bestemmelsens andre ledd, og at det er skoleeier som avgjør hvilke valgfag skolen tilbyr i de ulike opplæringsårene. Eleven har ingen rett til å ha et valgfag over flere år. Avgjørelsen om hvilket valgfag den enkelte elev får, er et enkeltvedtak etter forvaltningsloven, som skal treffes i samsvar med forvaltningslovens regler om enkeltvedtak.

Paragraf 1-14 andre ledd regulerer skoleeiers plikter. Det er i første punktum fastsatt at skoleeier plikter å tilby minst to ulike valgfag hvert opplæringsår. Dette er et minstekrav. Skoleeier kan tilby flere valgfag. Skoleeiere med mange klasser per årstrinn bør også tilby flere ulike valgfag.

I annet punktum er det slått fast at utover kravet om minst to valgfag er det skoleeier som avgjør hvilke valgfag som tilbys, og hvordan opplæringen i valgfag skal organiseres. Avgjørelsen om hvilke valgfag den enkelte skolen skal tilby, kan delegeres til de enkelte skolene. Når skoleeier eller skolen skal avgjøre valgfag for neste opplæringsår, er det rimelig å involvere elevene. Opplæringen må organiseres i samsvar med kravene i opplæringsloven, blant annet § 8-2, fag- og timefordelingen og læreplanen for det aktuelle valgfaget.

Merknad til ny § 1-15

Gjeldende § 1-14 om –tilbod om fag frå vidaregåande opplæring til elevar på ungdomstrinnet blir ny § 1-15. Det er ikke foreslått endringer i bestemmelsen her.

Økonomiske og administrative konsekvenser

Valgfag blir innført over en treårsperiode med 57 årstimer per trinn på ungdomstrinnet (gjennomsnittlig 1,5 uketime). Tilbudet blir først gitt til 8. trinn fra høsten 2012. 19 årstimer på hvert trinn er ny utvidet tid, mens 38 årstimer er omdisponert fra andre fag (elevrådsarbeid avvikles som eget fag, i tillegg til at alle fag unntatt norsk og matematikk avgir 2-3 % av timetallet). I sin kompensasjon til kommunene legger staten til grunn en økning på 57 årstimer totalt når valgfagene er ferdig innført, dvs. 19 årstimer per trinn (en halv uketime). Kompensasjonen til skoleeier er beregnet slik at valgfagstimene kan bemannes med 25 % høyere lærertetthet enn i undervisningen på ungdomstrinnet forøvrig. Dette gjelder også for den delen av tiden som er omdisponert fra andre fag. For de av dagens timer som omgjøres til valgfag, er merkostnaden for skoleeier beregnet som differansen mellom en ny time med 25 % høyere lærertetthet og en time med dagens lærertetthet. Høyere lærertetthet skal både sikre at elevgruppene ikke blir for store, og at elever på mindre skoler skal få reelle valgmuligheter i valgfag. Metoden for å beregne kompensasjonen til kommunene for valgfag er for øvrig den samme som ved tidligere timetallsutvidelser, men med et kostnadsgrunnlag som er tilpasset at timene på ungdomstrinnet er dyrere enn på barnetrinnet.

Rådmannens vurdering/forslag til uttalelse:

Spørsmål knyttet til den enkelte læreplanen

Kristiansand kommune mener at forslagene til fagplaner i valgfag virker hensiktsmessige hvis valgfagene får vurdering uten karakter. Hvis valgfagene får vurdering med karakter bør læreplanene være mer konkrete i sin målformulering. Hvis læreplanen er for diffus i sin målformulering blir det vanskelig å utlede konkrete og gode læringsmål. Det vil føre til ulik vurderingspraksis, hvis kompetansemålene gir mye rom for tolkning.

Spørsmål knyttet til bestemmelser om valgfagene Hvilken modell for sluttvurdering bør valgfaget ha?

Kristiansand kommune mener vurderingsuttrykket deltatt – ikke deltatt, er en god vurderingsmåte for valgfagene. Valgfag bør være et annerledes fag for elevene, hvor praktisk arbeid og opplevelser bør stå i sentrum. Vi mener at karakterer i dette faget vil virke mot fagets hensikt, og føre til at det blir for stort fokus på prestasjoner og karakterer. I stedet for å gi en karakter i faget kan innholdet valgfagene som elevene har deltatt i synliggjøres i elevenes karrieremapper.

Hvis det blir besluttet at valgfag skal vurderes med karakter, bør man velge modell 2. Det er ikke hensiktsmessig å gi 8.trinns elever stanpunktvurdering så tidlig i ungdomskoleløpet. En standpunkt karakter på 8.trinn vil få konsekvenser for elevens karaktersnitt i forhold til innsøking til VGS. Vi mener at et lite fag kan komme til å få uforholdsmessig stor betydning for elevene.

Kommentarer til ny fag- og timefordeling?

Kristiansand mener den foreslåtte fag- timefordelingen er hensiktsmessig. Vi vil allikevel påpeke at det å kutte ytterligere i engelsk faget, gir en feil signaleffekt i forhold til at dette faget i forbindelse med innføring av språkfag allerede er kuttet. Dokumentasjons og vurderingskravet er ikke endret. 5 timer fordelt på tre år gir ikke store praktiske konsekvenser for faget, men rammene i engelsk oppleves som krevende i utgangspunktet. Det er krav om både skriftlig og muntlig karakter i faget, dette krever mye dokumentasjon. Når timerammen til faget allerede er redusert, vil et ytterligere kutt være lite hensiktsmessig.

Hvor mange ulike valgfag bør det forskriftsfestes at det minimum skal tilbys ved den enkelte skole?

Kristiansand kommune mener dette bør være en vurdering i den enkelte kommune med bakgrunn i kjennskap til de enkelte skolene.

Bør det i forskriften være ytterligere krav til antall valgfag ved større skoler?

Kristiansand kommune mener at også dette ivaretas best i den enkelte kommune.

Hvor arbeidskrevende vil det være å oppfylle kravet om at fordelingen av elever til ulike valgfag er et enkeltvedtak når dette i mange tilfeller kan oppfylles ved en liste?

Kristiansand kommune mener at dette kan generere en del unødvendig ekstraarbeid på skolene. Eventuelle klager vil kunne gå på om fordelingen av elevene er gjort på en objektiv og ryddig måte. Elevene kan ikke klage på hvilke fag skolen tilbyr. Dette har skolene gode rutiner for.

Generelt spørsmål

Hvilke nye valgfag bør innføres fra høsten 2013 i tillegg til de åtte som er omfattet av dette høringsbrevet?

Kristiansand kommune har følgende forslag til nye valgfag:

- Trafikalt grunnkurs
- Båtførerkurs
- Jegerprøven
- Friluftsliv

Generell Kommentar:

Det å innføre et nytt fag er krevende for kommunen og skolene. Denne høringen har frist 16.03.2012. Det betyr at noen sentrale føringer i faget som vurderingsform og fag og timestfordeling blir avklart relativt sent i forhold til en oppstart i august. Det å planlegge et fag som har vurdering med karakter kontra det å planlegge et fag som har vurdering uten karakter utgjør en forskjell. Denne avklaring må komme raskt. Vi registrerer stor interesse for valgfag på ungdomskolene, og skolene melder om at de har kompetanse til å drive de nye valgfagene. Valgfagene er markedsført som praktiske fag, som annerledes fag, hvor elevene skal føle mestring og få motivasjon gjennom praktiske erfaringer og opplevelser. En vurdering med karakter i disse fagene, vil redusere lærernes og elevenes handlingsrom i valgfagene, når man må ha fokus på vurdering og dokumentasjon. Dette vil trolig også ha en betydning for rekrutteringen av valgfaglærere. Med et stort dokumentasjonskrav også i valgfag vil verken lærere eller elever oppleve valgfag som et annerledes fag.

3.Svar på verbalforslag fra Bystyret: Hvordan kan det tilrettelegges for å øke timetallet for de praktiske valgfagene.

Rådmannens vurdering:

Kommunen står fritt til å øke timetallet i valgfag i forhold til Opplæringsloven. Men minstetimetallet for andre fag må oppfylles. Vi kan med andre ord ikke «finansiere» en økning i timetallet for valgfag med timer/tid fra andre fag. Vi vil ikke kunne bruke 25 prosentregelen til å omdisponere timer til valgfag. Da en omdisponering av timetallet i et fag ikke kan gjøres på generelt grunnlag for alle elevene på en skole eller grupper av elever. Dette skal skje individuelt og krever samtykke fra elev/lærling eller foresatte.

Handlingsrommet er stort, hovedsakelig begrenset av økonomi, da det må finansieres et økt timetall. Faktorer som kompetanse, kostnader til utstyr, bygningsmessige forhold vil også måtte vurderes.

Valgfag er et viktig virkemiddel for å skape et mer relevant og praktisk ungdomstrinn. Det som er viktig å anføre er at det aller viktigste er å få en mer variert og praktisk relevant undervisning i de øvrige timene elevene er på skolen. Valgfag er et godt virkemiddel i så måte, men disse prinsippene må gjennomsyre den ordinære undervisningen også. Her ligger det etter Oppvekstdirektørens mening et enda større potensiale.

Vi legger opp til en strategi hvor vi innfører de 8 første valgfagene fra høsten 2012. Kristiansand kommune støtter skolene i denne prosessen for å skape et mest mulig likeverdig valgfagtilbud for elevene. I vår målsetting om å skape et inkluderende læringsmiljø og drive god tilpassa opplæring for elevene i kommunen er valgfag et godt virkemiddel, men vi må ha flere fokus i forhold til denne målsettingen. Å skape variert og praktisk undervisning i de øvrige fagene er enda viktigere.

Å ensrette en satsing på valgfag vil gjøre at vi kan miste viktige fokus i vårt utviklingsarbeid. Å skape et nytt ungdomstrinn krever som St. meld. 22 konkluderer med, en helhetlig tilnærming.

En tilrettelegging for ytterligere timer til valgfag vil være mulig ved å øke den totale timerammen til ungdomstrinnet. 1 årstime dvs. en 1 time valgfag i uka i 1 år for en gruppe koster 32000 kr. Hvis vi utvider valgfagtiden til 2,5 timer i uka. utgjør dette for en skole som tilbyr 5 valgfag en kostnad på 160000. For Kommunen samla sett vil dette utgjøre ca. 2,2 millioner. Hvis vi tar utgangspunkt i en gruppestørrelse på 15 elever.

4. Høring - Forskriftsfesting av elevrådsrelatert arbeid

Høringsnotat - Forskriftsfesting av tid til elevrådsrelatert arbeid

Utdanningsdirektoratet sender her på høring et forslag om å forskriftsfeste at elevene skal ha tid til elevrådsrelatert arbeid i opplæringstiden. Det foreslås nye bestemmelser i forskrift til opplæringsloven og forskrift til privatskoleloven. Forskriftsfestingene gjelder både for grunnskoler og videregående opplæring.

Forslaget må ses i sammenheng med innføring av valgfag og endringer som foreslås i denne forbindelse, blant annet utviklingen av faget elevrådsarbeid på ungdomstrinnet.

Bakgrunn

Kunnskapsdepartementet har gitt direktoratet i oppdrag å foreslå forskriftsbestemmelser om tid til elevrådsarbeid. Oppdraget må ses i sammenheng med Meld. St. 22 (2010-2011) Motivasjon-Mestring-Muligheter og tiltak i denne. I meldingen ble det meldt at en ønsker å utvikle faget elevrådsarbeid:

Med bakgrunn i inntrykk av hvordan selve faget elevrådsarbeid har fungert, ser det ikke ut til å være en tydelig sammenheng mellom fagets intensjoner og det som faktisk skjer i timene. Departementet mener derfor at det er grunn til å se på om fagets intensjoner og innhold kan ivaretas på andre og bedre måter enn i dag."... "Departementet vil derfor foreslå at faget elevrådsarbeid utvikles, samtidig som det legges til rette for en fornyelse av arbeidet med elevmedvirkning i ungdomsskolen.

Departementet påpeker også i meldingen at det er likhetstrekk mellom hovedområdene i faget elevrådsarbeid og hovedområdene i andre fag, deriblant samfunnsfag og religion, livssyn og etikk (RLE) med dels overlappende kompetansemål. Det innebærer at det gjennom andre fag skal gis opplæring som øker elevenes kompetanse når det gjelder medvirkning og demokratiforståelse.

Departementet har også understreket at som konsekvens av bortfallet av faget elevrådsarbeid, skal forskriftene til opplæringsloven og privatskoleloven endres for å sikre elevenes medbestemmelse i form av klasserådsarbeid og elevrådsarbeid.

Departementet vil også sikre at fagets innhold og intensjoner ivaretas i andre fag og skolens øvrige aktiviteter.

Gjeldende rett

Elevmedvirkning i skolen er forankret i nasjonalt og internasjonalt regelverk, blant annet i FNs konvensjon om barns rettigheter, i barneloven og i opplæringsloven.

FNs barnekonvensjon

I barnekonvensjonen artikkel 12 reguleres barns rett til å bli hørt. Retten til å bli hørt omfatter det at barnet får uttale seg, at det blir lyttet til og at det barnet sier blir tatt hensyn til. Dette kan kalles en rett til medbestemmelse. Retten har av FNs barnekomite blitt delt i to. For det første barn som aktive deltakere i samfunnet og for det andre retten til å bli hørt under saksbehandlingen i forvaltningen og domstolene. Retten til å uttale seg regnes som ett av de fire generelle prinsippene i barnekonvensjonen. Dette betyr at retten etter artikkel 12 skal integreres i gjennomføringen av alle de andre rettighetene. Artikkel 12 er en av de sentrale rettighetene som kommer inn uavhengig av livsområde. Retten har også nær sammenheng med artikkel 3 om barns beste. FNs barnekonvensjon er tolket slik at elevene har rett til medansvar og medvirkning i opplæringen. Dette betyr at skolene må legges til rette for at elevene skal få erfaring med ulike former for ansvar, deltakelse og medvirkning. Dette gjelder både i det daglige arbeidet i skolene og ved deltakelse i representative organer.

Barneloven

Barns rett til å bli hørt i avgjørelser som gjelder barnets personlige forhold er også lovfestet i barneloven § 31. Bestemmelsen gjelder for alle som har med barnets personlige forhold å gjøre, som skoler.

Opplæringsloven

I opplæringsloven § 1-1 sjette ledd annet punktum (formålsbestemmelsen) er det fastsatt at elevene skal ha medansvar og rett til medvirkning. Formålet skal gjennomsyre hele grunnopplæringen. Elevens medvirkning er utdypet i Læreplanverket for Kunnskapsløftet i både generell del og i prinsipper for opplæring. I prinsipper for opplæringen er det understreket at skolen skal forberede elevene på å delta i demokratiske beslutningsprosesser og stimulere til samfunnsengasjement. Elevene skal få erfaring med deltakelse og medvirkning i demokratiske prosesser både i det daglige arbeidet og ved deltakelse i representative organ. Elevmedvirkning innebærer også deltakelse i avgjørelser om læring, for den enkelte og gruppen. Det sies også at elevene skal kunne delta i planlegging, gjennomføring og vurdering av opplæringen innenfor rammene i lov og forskrift inkludert læreplanverket.

Elevenes rett til medvirkning gjennom elevrådsarbeid er lovfestet i opplæringsloven. Elevrådene er ikke gitt beslutningsmyndighet i skolesamfunnet, men kan uttale seg i alle saker som gjelder skolen. Det er fastsatt i § 11-2 at for grunnskolen at det skal være et elevråd ved alle skoler med representanter for elevene fra og med 5. trinn. Elevrådet skal fremme fellesinteressene til elevene ved skolen og arbeide for å skape godt læring- og skolemiljø. For videregående opplæring er det lovfestet i § 11-6 at alle skoler skal ha et elevråd. Det er fastsatt i § 11-6 at elevrådet blant annet skal jobbe for læringsmiljøet, arbeidsforholdene og velferdsinteressene til elevene. I videregående opplæring er også allmøte for elevene lovfestet. I tillegg er det lovfestet at elevrepresentanter i videregående opplæring har møte- og talerett i fylkeskommunale nemnder i drøftingen av alle pedagogiske og administrative saker som gjelder interessene til elevene, jf. § 11-8. Tilsvarende gjelder for de ansatte, jf. kommuneloven § 26.

I tillegg til elevråd er det i opplæringsloven også lovfestet elevrepresentasjon i samarbeidsutvalg ved grunnskoler (§ 11-1), skolemiljøutvalg (§11-1a), skoleutvalg ved videregående skoler (§ 11-5), skolemiljøutvalg ved videregående skoler (§ 11-5a). I § 9a-5 er elevenes deltakelse i skolemiljøarbeidet særlig regulert. Her er det fastsatt at elevene skal engasjeres i planleggingen og gjennomføringen av det systematiske arbeidet for helse, miljø og sikkerhet ved skolen. Skolen skal legge til rette oppgaver for elevene ettersom hva som er naturlig for de enkelte trinnene. Elevrådet skal oppnevne skolemiljørepresentanter. I § 9a-6 er det fastsatt at skolen har en informasjonsplikt til råd og utvalg når det gjelder skolemiljø.

Arbeid i elevrådet er ikke fravær dersom faglærer eller kontaktlærer har godkjent dette på forhånd. Direktoratet har i rundskriv Udir-1-2010, i merknader til bestemmelsene om føring av fravær i henholdsvis grunnskolen og videregående opplæring, presisert at elevrådsarbeid som på forhånd er avtalt med faglærer eller rektor, ikke regnes som fravær. Elevdemokratiet er viktig i skolen. Tilsvarende gjelder for elevens rett til individuell rådgivning, både sosialpedagogisk rådgivning og yrkes- og utdanningsrådgivning, jf. opplæringsloven § 9-2 og forskrift til opplæringsloven kapittel 22 og privatskoleloven § 3-11 og forskrift til privatskoleloven kapittel 7.

Direktoratets vurderinger

Selv om det er foreslått å avvikle faget elevrådsarbeid innebærer dette ikke at arbeidet med elevenes medvirkning blir mindre viktig i skolen. Alle elever skal fortsatt få mulighet til å drive med arbeid knyttet til elevdemokrati og medvirkning. Departementet løftet i Meld. St. 22 (2010-2011) Motivasjon-Muligheter-Mestring på side 22 frem norske elevers gode demokratiforståelse og positive holdning til medvirkning i meldingen.

Departementet understreket at norsk skole også i fremtiden må videreutvikle denne kompetanse og sikre seg at elever i Norge hevder seg på dette området. Departementet understreker videre i meldingen på side 35 at elevenes rett til medvirkning i opplæring må skje i skolens arbeid i alle fag og reflekteres i det daglige arbeidet for å styrke elevenes motivasjon for læring. Dette vil gjøre det enklere å se sammenhengen mellom retten til medbestemmelse og det faktiske arbeidet i de enkelte fag.

Når det gjelder elevrådsarbeid er det lovfestet at skolene skal ha elevråd. For å tydeliggjøre at elevrådsrelatert arbeid er en del av opplæringen foreslås dette

forskriftsfestet. Dette bør forskriftsfestes for både elever i grunnskolene og elever i videregående opplæring. Direktoratet mener at det er viktig at det er tid til arbeid med elevdemokrati både i grunnskolen og i videregående opplæring. Når det blir forskriftsfestet at elevrådsrelatert arbeid er en del av opplæringen, er det enda tydeligere at denne typen arbeid ikke er fravær. Det regnes som en del av opplæringen. Imidlertid vil det fortsatt være slik at dersom arbeidet fører til at eleven ikke følger den ordinære opplæringen i en time må dette være godkjent av faglærer, kontaktlærer eller rektor på forhånd. Her er det viktig at man har rutiner for denne typen godkjenning lokalt.

For å unngå en for snever forståelse av hva som omfattes av bestemmelsen, bør det være elevrådsrelatert arbeid forskriftsfestes som en del av opplæringen. Elevrådsrelatert arbeid forstås som blant annet møter i elevrådet, oppgaver den enkelte har i tilknytning til elevrådet som er skoleadministrative og møter/diskusjoner i klassen om saker i elevrådet eller andre saker knyttet til elevdemokrati og elevenes medvirkning. Også oppgaver bestemt av klassen, grupper eller enkeltelever knyttet til medvirkning kan omfattes, så fremt dette er godkjent på forhånd. Elevrådsrelatert arbeid skal forstås i vid forstand og alle elever skal kunne få mulighet til å drive med arbeid knyttet til elevdemokrati og medvirkning også dem som ikke er med i elevrådet.

Når det gjelder tid den enkelte bruker til elevrådsrelatert arbeid er det viktig at skolen minner eleven om at hun eller han har et medansvar for at læreren skal få grunnlag for vurdering i de ulike fagene, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-3 tredje ledd og forskrift til privatskoleloven § 3-3 tredje ledd. Arbeid med elevrådsrelatert arbeid må ikke føre til at eleven ikke kan få karakter i halvårsvurderingen eller standpunkt karakter fordi læreren ikke har grunnlag for vurdering. Faglærer må også være oppmerksom på dette ved godkjenning av tid til elevrådsarbeid. Det vil også være viktig at skolen sender varsel dersom det er fare for at læreren ikke har grunnlag for vurdering, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-7 og forskrift til privatskoleloven § 3-7.

Når det gjelder arbeidet med å involvere elevene og gi elevene en mulighet til å bli hørt for øvrig minner direktoratet om at elevene i underveivurderingen skal gis mulighet til egenvurdering. Egenvurderingen er også en viktig del av arbeidet med elevmedvirkning. Videre viser vi til at elevene kan gis mulighet til å delta i vurderingen av undervisningen. Vi viser her til vår veileder Undervisningsvurdering – en veileder for elever og lærere som kan lastes ned fra www.udir.no.

Departementet inviterte i meldingen Elevorganisasjonen og andre sentrale aktører til å bidra i arbeidet med å utvikle en tiltakspakke (veiledningsmaterie) for elevmedvirkning og demokratiforståelse i ungdomsskolen. Dette arbeidet vil bidra til å tydeliggjøre hvordan skolene kan jobbe med elevmedvirkning og demokratiforståelse i ungdomsskolen. Vi ber om høringsinstansenes syn på forskriftsfestingen av tid til elevrådsrelatert arbeid.

Økonomiske og administrative konsekvenser

Forskriftsfestingen av at elevrådsrelatert arbeid er en del av opplæringen antas ikke å ha vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser for skolene eller skoleeieren. Dette er en presisering av gjeldende rett.

Forslag til endring i forskrift til opplæringsloven

Ny § 1-4a skal lyde:

§ 1-4a Tid til elevrådsrelaterte saker

Elevar skal ha mulegheit til å arbeide med elevrådsrelaterte saker i opplæringstida.

Merknad til ny § 1-4a

Elevrådsrelatert arbeid er en del av opplæringen. Alle elever skal få mulighet til å drive med elevrådsrelatert arbeid. Dette er ikke begrenset til elevene som sitter i elevrådet. Elevrådsrelatert arbeid omfatter blant annet møter i elevråd, diskusjoner og møter i klassen knyttet til elevdemokratiet og medvirkning og oppgaver knyttet til dette. Også

enkelt elevers eller gruppers initiativ knyttet til medvirkning og elevdemokrati kan omfattes. Tid til dette regnes ikke som fravær. En forutsetning for at arbeidet ikke skal regnes som fravær er at det er godkjent på forhånd av faglærer, kontaktlærer eller rektor. Rutiner for godkjenning avgjøres lokalt. Bestemmelsen gjelder både for grunnskolen og videregående opplæring.

Rådmannens vurdering/forslag til uttalelse:

Kristiansand kommune mener at elementene i det tidligere elevrådsfaget vil bli ivaretatt ved en forskriftsfesting av retten til elevrådsrelatert arbeid som foreslått i høringsbrevet. I Kristiansand kommune vil vi fortsatt videreføre de strukturene som er bygd opp rundt elevdemokratiet, elevråd, KUJ, etc.

Punkt 23/12: Oppfølging av vedtatt handlingsprogram for helse- og sosialsektoren 2012-2015

Bilag

Saksprotokoll

Dato: 03.02.2012
Saksnr.: 201113678-3
Arkivkode E: 145
Saksbehandler: Anne Karen Aunevik

Saksgang
Helse- og sosialstyret

Møtedato
14.02.2012

Oppfølging av vedtatt handlingsprogram for helse- og sosialsektoren 2012-2015

Sammendrag:

Da bystyret vedtok handlingsprogrammet i desember 2011, ble det vedtatt en del verbalforslag og noen endringer i rådmannens forslag til handlingsprogram for helse- og sosialsektoren. Helse- og sosialdirektøren ønsker å forankre oppfølgingen av disse endringsforslagene i helse- og sosialstyret. I tillegg redegjøres det for status i noen av oppfølgingstiltakene.

Forslag til vedtak:

1. Helse- og sosialstyret slutter seg til forslag om hvordan vedtatt handlingsprogram skal følges opp i helse- og sosialsektoren.

Lars Dahlen
Helse- og sosialdirektør

Anne Aunevik
Rådgiver

Trykt vedlegg:

1. Forslag til oppdragsbeskrivelse for Agenda-Kaupang AS. Organisasjonsgjennomgang
2. Oversikt tilskudd til ideelle og frivillige organisasjoner i helse- og sosialsektoren
3. Innsparinger og omprioriteringer ift. vedtatt handlingsprogram 2012-2015

Bakgrunn for saken :

Da bystyret vedtok handlingsprogrammet i desember 2011, ble det vedtatt en del verbalforslag og noen endringer i rådmannens forslag til handlingsprogram for helse- og sosialsektoren. Helse- og sosialdirektøren ønsker å forankre oppfølgingen av disse endringsforslagene i helse- og sosialstyret. I tillegg redegjøres det for status i noen av oppfølgingstiltakene.

1.Omsorgstjenestene

Flere av vedtakene vedrørende omsorgstjenestene vil bli fulgt opp gjennom prosjekter og utredninger som er under oppstart som en del av oppfølgingen av handlingsprogrammet. Det gjelder særlig:

- Plan for folkehelse, forebygging og rehabilitering ("helsefremmingsplanen"). I denne planen skal man blant annet drøfte og anslå behov for de ulike former for omsorgstjenester framover, sett i lys av demografisk utvikling og tjenesteprofil. Det innebærer en vurdering av behov for langtidsplasser og korttidsplasser på sykehjem, omsorgsboliger, hjemmetjenester, rehabiliteringstjenester, dagsenter, forebyggende tjenester med mer. Intensjonen er blant annet å dempe henvisnings- og innleggelsesrater, utsette og forebygge behov for omsorgstjenester. Planforslaget skal sendes på høring sommeren 2012.
- Prosjekt for vurdering av bygningsmasse: Det skal nedsettes en prosjektgruppe som skal utarbeide forslag til ulike tiltak for å imøtekomme bolig og institusjonsbehovet i Kristiansand kommune på kort og lang sikt. De skal blant annet lage en oversikt over sektorens etablerte bygningsmasse herunder; serviceboliger, omsorgsboliger og institusjoner. Gruppen skal vurdere muligheter for bedre utnyttelse/kapasitet og modernisering av nåværende bygningsmasse. Bakgrunnen er blant annet at enkelte sykehjem er utformet på en måte som gir lite effektiv drift og mangelfull utnytting av personellressurser. Ombygging av eksisterende bygningsmasse kan både øke antall institusjonsplasser og gi mer kostnadseffektiv drift. Det vil bidra til å utsette behov for bygging av nye institusjoner. Prosjektgruppen skal også kartlegge av eksisterende boligmasse for å kunne vurdere potensiale for omgjøring av serviceboliger til omsorgsboliger. Prosjektet skal ha sine vurderinger klare i løpet av sommeren 2012.

OPS sykehjem

Verbalforslag fellespakken: *Det fremmes en sak med et forprosjekt i 2012 hvor det legges opp til en anbudskonkurranse for å bygge et nytt sykehjem som OPS-prosjekt innen utgangen av 2015 med drift fra 2016.*

Bystyret vedtok å avsette kr.300.000 til forprosjekt OPS.

Helse – og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Administrasjonen har behov for å avklare noen rammebetingelser for OPS-forprosjektet før det igangsettes. Det vil derfor bli fremmet en egen sak til helse- og sosialstyret om forprosjektarbeidet i mars-møtet. I denne saken er det blant annet ønskelig å avklare:

- Om lokalisering av nytt sykehjem skal avgrenses til Rona-Strømme eller om det skal åpnes for lokalisering andre steder. I vedtatt handlingsprogram er det Rona-Strømme – området som er prioritert.
- Om OPS-samarbeidet skal gjelde både bygging og drift av nytt sykehjem.

Det vil også bli behov for å øke budsjettammer til både drift og investering. Dette må være avklart før anbudsprosessen settes i gang. Økonomiske rammer bør avklares i forbindelse med handlingsprogramprosessen for perioden 2013-2016.

Helse- og sosialdirektøren vil anbefale at OPS-forprosjektet bygger på de behovsvurderinger som framkommer i planer, utredninger og prosjekt som er under etablering. Dette vil bli drøftet i saken som kommer i mars.

Kortidsplasser og dobbeltrom

Verbalforslag fellespakken: *Dersom det ikke er mulig å unngå bruk av doble rom skal dette kun skje på inntil 13 rom og kun på korttidssykehjem der det ikke finnes andre forsvarlige alternativer. Dette skal kun være en kortvarig overgangsordning i 2012 i forbindelse med innføring av samhandlingsreformen. Ordningen evalueres fortløpende av Helse- og sosialstyret med tanke på avslutning raskest mulig. Dette vedtaket skal i seg selv ikke være til hinder for gifte/samboende par med ønske om dobbeltrom.*

Helse – og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Helse- og sosialdirektøren kommer til å utarbeide et system for evaluering av ordningen med dobbeltrom som samordnes med sektorens kvalitetsarbeid, og som vil involvere både brukere og pårørende.

Igangsetting av ordningen med dobbeltrom blir startet sommeren 2012. Det vil antagelig ta noen måneder før tilbudet er tilstrekkelig etablert til å kunne danne grunnlag for evaluering. Helse- og sosialdirektøren vil for øvrig holde helse- og sosialstyret løpende orientert om status.

Ordningen med bruk av 13 dobbeltrom vil øke kommunens kapasitet på den typen tjenester som korttidsplassene representerer. Korttidsplassene kjennetegnes av en annen personell- og kompetansesammensetning enn på langtids plassene. Undersøkelser viser at effektiv drift og god gjennomstrømming av pasienter på korttidsplasser kan redusere det totale behov for langtids plasser.

I den kommende "helsefremmingsplanen" vil det komme en vurdering av framtidig behov for korttidsplasser, samt vurderingene av hvilke faktorer som påvirker tjenestekvaliteten på korttid- og rehabiliterings plasser.

I "Prosjekt for vurdering av bygningsmasse" vil man vurdere om noen av de eksisterende sykehjemmene kan bygges om slik at man både kan øke antall institusjonsplasser og gi mer kostnadseffektiv drift. Dette vil i tilfelle kunne bidra til å framskaffe erstatnings plasser hvis bystyret ønsker å avslutte ordningen med dobbeltrom. Hvis ikke dette lar seg gjøre må man enten redusere antall plasser, eller vente på bygging av nytt sykehjem.

Det vil bli bygningsmessige omkostninger på både Valhalla og Kløvertun i forbindelse med etablering av flere plasser. Forslag til finansiering vil bli lagt fram i 1.tertialrapport.

Venteliste sykehjemsplass

Verbalforslag fellespakken: *Bystyret ber om rapportering på antall personer på venteliste med vedtak om plass på sykehjem, omsorgsbolig og servicebolig i tertialene og i årlig forslag til HP. Det bes også om rapportering på gjennomsnittlig ventetid fra vedtak til innflytting for disse tjenestene.*

Helse – og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Forslaget vil bli fulgt opp fra og med 1.tertial.

Behovsplan sykehjemsplasser

Protokoll: *Det utarbeides en behovsplan for sykehjemsplasser.*

Helse – og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

I "helsefremmingsplanen" skal man blant annet drøfte og anslå behov for de ulike former for omsorgstjenester framover, herunder også sykehjemsplasser.

Forebyggende hjemmebesøk

Vedtatt oversendelsesforslag: *Bystyret ber administrasjonen vurdere å innføre en ordning med tilbud om forebyggende hjemmebesøk til eldre over 75-80 år i Kristiansand, etter mønster fra andre kommuner i Norge og i Danmark.*

Helse – og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

I handlingsprogramforslaget fra rådmannen står det allerede at man ønsker å satse mer systematisk på forebyggende arbeid, inkludert å vurdere innføring av forebyggende hjemmebesøk utfra erfaringer fra andre kommuner.

De tre utviklingssentrene for sykehjem og hjemmetjenester i Agder har i 2012 fått tilskudd fra Helsedirektoratet til prosjekt "Et friskere liv med forebygging". I dette prosjektet skal man utvikle metodikk og kunnskap om forebyggende arbeid med fokus på oppsøkende hjemmebesøk til eldre. Prosjektet vil gi viktige innspill til hvordan Kristiansand kommune bør legge opp det forebyggende arbeidet framover.

Valg av modell for forebyggende hjemmebesøk i Kristiansand vil bli drøftet i "helsefremmingsplanen". Eventuell praktisk innføring av forebyggende hjemmebesøk vil bli vurdert i forbindelse med det omstillingsarbeidet sektoren har startet opp.

Styrking av hjemmetjenesten

Bystyret vedtok å styrke hjemmetjenesten med 5 mill kr. Sammen med de foreslåtte omprioriteringer fra rådmannen gir det en samlet styrking på til sammen over 18 mill. Denne styrkingen vil kunne bringe hjemmetjenesten i budsjettbalanse fra og med 2012.

Helse – og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Helse- og sosialdirektøren vil fordele midlene på ulike tjenestetyper innen hjemmetjenesten, og det vil bli gitt en orientering om fordeling i 1.tertialrapport.

Midler til samhandlingsreformen

Protokoll: *Helse og sosialstyret skal få forelagt seg en oversikt over hvordan midlene til samhandlingsreformen er tenkt disponert.*

Helse- og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Helse- og sosialdirektøren holde helse- og sosialstyret fortløpende orientert etter hvert som aktivitetstall og overstikt foreligger.

I følge statsbudsjettet for 2012 fikk Kristiansand kommune tildelt 89,7 mill.kr som i stor grad skal brukes til medfinansiering av sykehustjenester, og betaling for utskrivningsklare pasienter. Foreløpige anslag tilsier at denne tildelingen er tilstrekkelig, men det vil i stor grad avhenge av hvordan samhandlingen med sykehuset vil utvikle seg. Det er vedtatt at 3 mill.kr av disse midlene skal benyttes til tiltak i hjemmetjenester.

Det er foreløpig usikkert hvilket kostnadsnivå som implementering av samhandlingsreformen vil medføre for kommunen. Oversikt over kostnader til medfinansiering vil foreligge første gang i juni. Da vil det komme aktivitetsoversikt fra sykehuset. Kommunen kan påvirke denne kostnaden først og fremst ved forebyggende tiltak som kan redusere behov for kjøp av sykehustjenester, dvs dempe henvisnings- og innleggelsesrater. Det er en av intensjonene med å igangsette arbeidet med "helsefremmingsplanen" og omstillingsprosessene i sektoren.

2. Sosiale tjenester, rus og psykisk helse

Flere av vedtakene vedrørende sosialtjenestene og psykisk helsearbeid vil bli fulgt opp gjennom planarbeidene som skal igangsettes høsten 2012. Det gjelder revideringer både av "Plan for psykisk helsearbeid" og "Rusmiddelpolitisk handlingsplan". Når disse planarbeidene starter opp høsten 2012 vil helse- og sosialdirektøren lage oppstartsmeldinger som legges fram politisk, slik at politiske føringer om ønskede og prioriterte tema kan innarbeides allerede i oppstarten.

Styrking av samarbeid med ideelle og frivillige organisasjoner

Verbalforslag fellespakken: Bystyret forventer at administrasjonen bruker ideelle organisasjoner i sterkere grad i fremtidens rusomsorg i Kristiansand. Eksempler på slike organisasjoner kan være Shalam, Blå Kors og Filadelfia omsorgssenter.

Bystyret har vedtatt støtte til ideelle og frivillige organisasjoner på til sammen 24,5 mill kr (se vedlegg 2).

Helse – og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Helse og sosialsektoren vil videreføre sitt omfattende samarbeid med ideelle og frivillige organisasjoner. De utfører viktige og sentrale oppgaver for enkeltmennesker, grupper og lokalsamfunn. Sektoren er i ferd med å følge opp anbefalingene for samarbeid med frivillig sektor som bystyret vedtok gjennom behandling av "Frivillighetsmelding for Kristiansand" i 2010. Blant annet er det gjennomført dialogmøter med frivillige organisasjoner om flere ulike tema.

De organisasjonene som får midler til drift av tjenester følges opp i forhold til dialog om innhold i driftavtaler, rammebetingelser og forventninger til samarbeid.

Noe av samarbeidet med frivillige og ideelle organisasjoner har innhold, omfang og form som krever at sektoren bør lyse oppgaven ut på anbud. I løpet av våren 2012 vil sektoren ta en gjennomgang av hvilke samarbeidsordninger det gjelder. Resultatene fra gjennomgangen vil presenteres i egen sak i helse – og sosialstyret.

Styrket samarbeid med ideelle og frivillige organisasjoner innen rusfeltet vil bli tema i forbindelse med revidering av rusmiddelpolitisk handlingsplan.

Legale rusmidler

Protokoll: Det skal ved rullering av ruspolitisk handlingsplan legges større vekt på misbruk av legale rusmidler som alkohol og medikamenter.

Helse – og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Vedtaket vil innarbeides i revidering av rusmiddelpolitisk handlingsplan.

Psykisk helsearbeid

Verbalforslag fellespakken: Administrasjonen bes å fremme en sak for HS-styret som viser behovet for å styrke psykiatritjenesten/boligoppfølging.

Helse- og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Vedtaket vil innarbeides i revidering av plan for psykisk helsearbeid.

Bostedsløshet.

Protokoll: Som en oppfølging av boligpolitisk handlingsplan skal administrasjonen fremme en konkret sak med mål om å fjerne bostedsløsheten i Kristiansand.

Helse- og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Det vil bli laget en egen sak til bystyret i løpet av 2012 om hva som er status, rammebetingelser og mulighetsrommet for kommunen i forhold til bostedsløshet.

Bystyret vedtok våren 2011 "Boligsosial handlingsplan 2011-2015". I planen står det blant annet at det er mennesker med rusproblem og psykiske lidelser som er mest utsatt i forhold til bostedsløshet. Helse – og sosialdirektøren vil derfor legge fram sak om bostedsløshet sammen med opptartsmelding om rusmiddelpolitisk handlingsplan og plan for psykisk helsearbeid.

3. Organisatoriske forhold

Organisasjongjennomgang

Verbalforslag fellespakken: Det foretas en gjennomgang av Helse- og sosialsektorens virksomhet og serviceproduksjon av kvalifiserte eksterne økonomi og organisasjonsrådgivere. Slik gjennomgang foretas ikke primært på basis av identifiserte problemområder, men mer med utgangspunkt i at selv det som er bra ofte kan forbedres i en dialog med kvalifiserte ressursmiljøer.

Helse- og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

I helse – og sosialstyrets møte 17.01.12 vedtok helse- og sosialstyret at bystyrets vedtak om gjennomgang av sektorens virksomhet og serviceproduksjon samordnes med den allerede planlagte og igangsatte organisasjonsgjennomgangen i sektoren.

Helse- og sosialdirektøren har utarbeidet forslag til en oppdragsbeskrivelse for Agenda-Kaupang AS (se vedlegg 1). Det foreslås at Agenda Kaupang AS utarbeider et tilbud med følgende innhold:

- I. Beskrivelse av metode(r) som tenkes brukt i gjennomgangen av virksomhet og serviceproduksjon
- II. Beskrivelser av metode(r) for vurdering av behov for nye sykehjemsplasser og eventuelt nye sykehjem.
- III. Beskrivelse av hvordan dette oppdraget kan samordnes med den allerede igangsatte organisasjonsgjennomgangen
- IV. Analyse av ressursutnyttelse med tanken for forbedring av identifiserte problemområder
- V. Beskrivelse og vurdering av ulike kilder (bl.a. IPLOS-data, ASSS tall) for innhenting av primærdata som tenkes brukt i gjennomgangen av virksomhet og serviceproduksjon.
- VI. Beskrivelse og vurdering av aktuelle kilder for sekundærdata (analyser, rapporter og lignende som er utarbeidet av andre miljøer) som kan supplere Agenda Kaupangs egne analyser
- VII. Tids- og framdriftsplan
- VIII. Kostnadsoverslag

Oppdraget innebærer også at Agenda Kaupang AS skal anbefale forslag til endringer som kan bidra til forbedring av sektorens virksomhet og serviceproduksjon.

I møte 14.02.12 ønsker helse – og sosialdirektøren innspill fra helse – og sosialstyret til oppdragets innhold. Deretter vil oppdraget bli sendt til Agenda-Kaupang.

Forslag til finansiering av konsulentoppdraget vil bli lagt fram i 1.tertialrapport.

Sykefravær

Verbalforslag fellespakken (under organisasjonssektoren) : *Som et ledd i arbeidet for å tilstrebe lavere sykefravær ber bystyret administrasjonen fremme en sak der det vurderes en motivasjonsordning av ansatte/enheter med lavt sykefravær. Det bes også omtalt hvordan et prøveprosjekt for en slik motivasjonsordning kan organiseres. Problemstillinger knyttet til kronikere, ansatte med funksjonshemminger m.fl. bes omtalt spesielt.*

Verbalforslag fellespakken: *I forbindelse med arbeidet med å få redusert sykefraværet ber Bystyret om at de politiske hovedutvalgene blir langt mer involvert i prosessene enn i dag. Dette for å bevisstgjøre rollen de folkevalgte har som arbeidsgiver*

Helse- og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Helse- og sosialdirektøren foreslår at det fremmes en egen sak til helse- og sosialstyret i løpet av 2012 som både inneholder sektorens status når det gjelder igangsatte prosjekter og tiltak, og i tillegg følger opp vedtakene fra bystyret.

I 2010 startet sektoren et prosjekt med fokus på redusert sykefravær. Sommeren 2010 ble det gjennomført en stor spørreundersøkelse blant alle ansatte. Prosjektet er avsluttet, og sektoren vil følge opp anbefalingene med følgende tiltak:

- Bedre markedsføring og informasjon om eksisterende tilbud når det gjelder fysisk aktivitet og sosiale treffpunkt. Noen enheter skal prøve ut ordninger med egne kontaktpersoner som får ansvar for tiltak som fremmer fysisk aktivitet og godt arbeidsmiljø.
- Lederutviklingsprogram for både enhetsledere og avdelingsledere. Sektoren vil prioritere et kompetanseløft i forhold til avdelingsledere. I et nytt lederutviklingsprogram vil personal-ledelse bli et sentralt tema, inkludert konflikthåndtering og leders rolle når det gjelder tilrettelegging for godt arbeidsmiljø.

- Åpne for utprøving av ulike metoder og tiltak som kan bedre arbeidsmiljø og redusert sykefravær. Tilrettelegge for bedre kunnskapsgrunnlag og erfaringsspredning av effektfulle tiltak og metoder.

Lærlingestillinger

Verbalforslag fellespakken (under organisasjonssektoren) : *Bystyret ber også administrasjonen vurdere hvordan en kan øke antallet kommunale lærlingestillinger for å sikre elever muligheten til å ta fagbrev og samtidig sikre kommunen tilgang til kvalifisert arbeidskraft.*

Helse- og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Helse- og sosialsektoren har i vedtatt handlingsprogram vist til at det vil bli et stort behov for helsefagarbeider om 5 -10 år. Sektoren har pr i dag flere plasser enn det har vært mulig å fylle. Sektoren vil derfor prioritere tiltak for å rekruttere flere helsefagarbeider til helse – og sosialsektoren. Det pågår blant annet samarbeid med videregående skoler og KS om rekrutteringskampanjer og samarbeid med KS om å opprette rekrutteringsteam. I tillegg er det et mål å øke antall praksisplasser i kommunens omsorgstjeneste for helsefagarbeidere som skal videreføres til lærlinger.

Beredskapsarbeid

Verbalforslag fellespakken: *Bystyret ber administrasjonen fremlegge en sak som viser hvilken rolle og hvilken støtte beredskapsgrupper som for eksempel Rovernes Beredskapsgruppe og Røde Kors må ha i samarbeid med Kristiansand kommune. Dette for å kunne fungere tilfredsstillende i beredskapssammenheng. Samtidig undersøkes hvilket samarbeid som kan forventes av øvrige beredskapsmyndigheter.*

Helse- og sosialdirektørens forslag til oppfølging:

Rådmannen har delegert ansvar for beredskapsarbeid til enhet for samfunnsmedisin i helse- og sosialsektoren. Helse- og sosialdirektøren vil fremmet egen sak om beredskapsarbeid for formannskapet i løpet av våren 2012.

4. Status for noen av oppfølgingstiltakene

Etablering av botilbud for utviklingshemmede i Gimleveien

Bystyret har vedtatt at det skal etableres bofellesskap for 12 brukere i de tidligere omsorgsboligene i Gimleveien. Det var opprinnelig planlagt innflytting våren 2012. Det er behov for noe ombygging av bygningsmassen for å bli tilpasset nye formål, og det vil stå klar for innflytting i juni. Tidligere erfaringer har imidlertid vist at det er ugunstig for brukerne å flytte inn i ny bolig i forbindelse med ferieavvikling. I samråd med pårørende vil derfor innflyttingen bli forskjøvet til september. Dette vil innebære en besparelse når det gjelder drift. Dette vil bli omtalt i 1.tertialrapport.

NAV

NAV Kristiansand er fortsatt inne i sitt første driftsår, og er i ferd å finne gode drifts- og samarbeidsrutiner, organisatoriske modeller og praktiske løsninger. Det er en stor utfordring

å tilpasse mål og aktivitetsnivå til vedtatte budsjetttrammer. Blant annet er budsjettet for sosialhjelp redusert med -5,4 mill kr fra 2011 til 2012.

I tillegg er det økende behov etter flere av tjenestene og det blir viktig å finne ut årsaker og tilnærminger for å møte dette best mulig.

I vedtatt handlingsprogram er det vedtatt reduksjon av midler til kvalifiseringsprogrammet (KVP) som følge av statsbudsjettet med omlag -4,2 mill kr fra 2012. Det vil være behov for å nedjustere måltallet for antall deltakere i KVP tilsvarende.

St Josephs sykehjem

Helse- og sosialsektoren har satt i gang flere prosesser for å forberede utflytting og nedlegging på St Josephs. Det er nedsatt ulike grupper som jobber med blant annet:

- Flytting av brukere til andre institusjoner
- Etablering av erstatningsplasser (flere korttidsplasser) på Valhalla og Kløvertun, samt lage system for evaluering av disse.
- Omklassering av personell
- Erstatningsplasser for dagsenterplassene
- Vurdering av ny soneinndeling i Kvadraturen.

Dette arbeidet er krevende og berører både brukere, pårørende, ansatte og deres ledere. Arbeidet er i rute, og det ser ut til at utflytting og etablering av erstatningsplasser skal være ferdig for sommeren.

Bystyret har vedtatt at deler av salgssummen for St Josephs skal brukes til følgende investeringsformål:

- Opprustning og omgjøring serviceleiligheter til omsorgsboliger
- Utvide kapasitet på noen av de eksisterende sykehjem
- Kompetanseløft, innovasjons og utviklingsarbeid
- Utpøving ny teknologi
- Omstillingsprosesser: Plan- og prosessarbeid.

Det er bevilget til sammen 20 mill kr i sektorens investeringsbudsjett i perioden 2012 til 2015. Flere av de omstillingstiltakene og prosessene som er igangsatt vil bli finansiert av disse midlene. Helse- og sosialdirektøren vil presentere et oversikt over bruk av midler for 2012 i 1.tertialrapport. Det vil bli utarbeidet forslag til disponering av midlene i forbindelse med rullering av handlingsprogrammet.

Oppfølging innsparinger og omprioriteringer

Vedlagt følger oversikt over vedtatte innsparinger og omprioriteringer (vedlegg 3). Sektoren er i gang med å effektivere disse. Status for de ulike tiltakene kommer i 1.tertialrapport.

Vedlegg 1:

Forslag til oppdragsbeskrivelse for Agenda Kaupang AS.

Organisasjonsgjennomgang helse – og sosialsektoren

Bakgrunn

I forbindelse med bystyrets behandling av rådmannens forslag til handlingsprogram 15.12.2011 ble følgende verbal-forslag vedtatt:

- *Det foretas en gjennomgang av Helse- og sosialsektorens virksomhet og serviceproduksjon av kvalifiserte eksterne økonomi og organisasjonsrådgivere. Slik gjennomgang foretas ikke primært på basis av identifiserte problemområder, men mer med utgangspunkt i at selv det som er bra ofte kan forbedres i en dialog med kvalifiserte ressursmiljøer.*

Agenda Kaupang AS er engasjert av Helse- og sosialdirektøren for å bistå med en organisasjonsgjennomgang av helse- og sosialsektoren. Sentralt i denne gjennomgangen er at Agenda Kaupang AS skal bistå med analyse av hvordan helse- og sosialsektoren:

- Opparbeider seg et kunnskapsgrunnlag på hvordan man utnytter ressurser best mulig
- Sikrer økt fokus på forebygging og rehabilitering i alle tjenester
- Styrker og kvalitetssikrer samhandling og tverrfaglig samarbeid mellom tjenester og med andre sektorer og forvaltningsnivå

Organisasjonsgjennomgangen er redegjort for i Helse- og sosialstyresak 201200259-1, 17. januar 2012 – «Omstillingsprosjekt i helse- og sosialsektoren». Helse og sosialstyret fattet følgende vedtak:

1. Helse – og sosialstyret tar saken til orientering.
2. Bystyrets vedtak av 15.12.2011 om gjennomgang av sektorens virksomhet og serviceproduksjon samordnes med den allerede planlagte og igangsatte organisasjonsgjennomgangen.
3. Gjennomgangen må hensynta behovet for nye sykehjemsplasser og eventuelle nye sykehjem.

Beskrivelse av oppdraget

Agenda Kaupang AS bes om å utarbeide et forslag til analysemetode og gjennomføring av nødvendige analyser av Helse- og sosialsektorens virksomhet og serviceproduksjon som svarer på hhv bystyrets og helse- og sosialstyrets vedtak. Forslaget fra Agenda Kaupang AS må inneholde:

- IX. Beskrivelse av metode(r) som tenkes brukt i gjennomgangen av virksomhet og serviceproduksjon
- X. Beskrivelser av metode(r) for vurdering av behov for nye sykehjemsplasser og eventuelt nye sykehjem.
- XI. Beskrivelse av hvordan dette oppdraget kan samordnes med den allerede igangsatte organisasjonsgjennomgangen

- XII. Analyse av ressursutnyttelse med tanken for forbedring av identifiserte problemområder
- XIII. Beskrivelse og vurdering av ulike kilder (bl.a. IPLOS-data, ASSS tall) for innhenting av primærdata som tenkes brukt i gjennomgangen av virksomhet og serviceproduksjon.
- XIV. Beskrivelse og vurdering av aktuelle kilder for sekundærdata (analyser, rapporter og lignende som er utarbeidet av andre miljøer) som kan supplere Agenda Kaupangs egne analyser
- XV. Tids- og framdriftsplan
- XVI. Kostnadsoverslag

Oppdraget innebærer også at Agenda Kaupang AS skal foreslå og anbefale endringer som kan bidra til at sektorens virksomhet og serviceproduksjon kan forbedres.

Vedlegg 2: Tilskudd til organisasjoner i Helse- og sosialsektoren

Endringer etter bystyrets behandling av rådmannens forslag er merket rødt

Tekst	Budsjett 2011	Budsjett 2012
Shalam	562 000	576 000
Shalam – akutt hjelp rusomsorgstilbud - ett år		1 000 000
Salem – samlivskurs – ett år		75 000
Frikirken – samlivskurs – ett år		50 000
Kirkens ungdomsprosjekt	1 715 000	1 758 000
Kirkens SOS	357 000	366 000
AMATHEA	95 000	97 000
Filadelfia omsorgssenter, tillegg på 400.000	1 580 000	2 020 000
Filadelfia omsorgssenter ettervernsprosjekt	195 000	250 000
Selvhjelpskontoret for innvandrere	142 000	146 000
Røde Kors - Flyktningeguide	115 000	118 000
Frelesarmeen Home start		400 000
God helgestart DNT		50 000
Alene foreldre foreningen tur		50 000
Gatemagasinet KLAR	325 000	333 000
Kirkens Bymisjon	474 000	486 000
"Sammen om nøden" SON -senteret	246 000	252 000
"Sammen om nøden" SON –senteret – fra mat til mestring -et år		55 000
Blå Kors-internat	5 808 700	5 954 000
Kirkens bymisjon – drift av Natthjemmet	3 725 000	3 818 000
Kjkkenservice industrier	300 000	308 000
Andungen	175 000	179 000
ADHD- foreningen	30 000	31 000
Landsforeningen for pårørende til personer med psykiske lidelser (LPP)	160 000	164 000
Mental helse - Ungdom	100 000	103 000
Mental helse	160 000	164 000
Aktivitet senter for nervøse	90 000	92 000
Verdens psykiatri dag	35 000	36 000
Krisesentertiltak	5 646 000	5 275 000
Støttesenteret mot incest	439 000	450 000
Tilskudd til organisasjoner – egen sak vårparten	856 000	877 000

Vedlegg 3: Innsparinger og omprioriteringer ift. vedtatt handlingsprogram 2012-2015:

Tiltak(løpende priser) vedtatt budsjett hp 12-15		2012	2013	2014	2015
Adm	Servicebutikken delfinansiering av stilling	-100	-100	-100	-100
	Prosjekt tidlig intervensjon	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
	Økte inntekter knyttet til prosjekter	-100	-200	-200	-200
Sosial	Effektivisere drift av bofellesskap	-800	-800	-800	-800
	Merinntekter for husleie til vanskeligstilte	-100	-200	-200	-200
Hel-se	Samlokalisering helsestasjonene – besparelse leie/merkantil personell	-200	-200	-200	-200
Omsorgstjenster	Samordning og redusert bruk av støttekontakt (FOB)	-300	-300	-300	-300
	Reduksjon i aktivitet, evt. øke inntektene på flyktningehelsetjenesten	-400	-400	-400	-400
	Ny avtale knyttet til tjenestebiler	-600	-600	-600	-600
	Omorganisere tjenesten til brukere av LAR (legemiddelassistert rehabilitering)	-750	-1 000	-1 000	-1 000
Sum vedtatte sparekrav:		-4 350	-4 800	-4 800	-4 800

Kommentarer knyttet til hvert forslag se hoveddokumentet «Rådmannens forslag til handlingsprogram 2012-2015»

Tiltak som skal bringe HS-sektor i budsjettbalanse:

Tiltak (tall i 1000 kr)	2 012	2 013	2 014	2 015
Avvikling av klient,- og barnevernsutvalget gir en besparelse	-200	-200	-200	-200
Reduksjon utgiftsnivå knyttet til sektorens overordnet virksomhet	-300	-300	-300	-300
Deler av merinntekt knyttet til vertskommunekompensasjon for statlig mottak disponeres til omsorg og barnevernsformål	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000
3 mill kr av Samhandlingsmidler øremerkes til tiltak i hjemmetjenester	-3 000	-3 000	-3 000	-3 000
Deler av frigjorte midler ifm. avvikling av St. Joseph sykehjem omprioriteres til avdelinger med ressurskrevende pasienter v/sykehjem	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000
Omstrukturering av spesielle tilbud knyttet til boliger med særlig krevende brukere	-2 500	-2 500	-2 500	-2 500
Sum forslag til nye tiltak:	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000

Punkt 24/12: Svar på høring ny ruteplan - Sørlandsbanen

Bilag

Mulig ny rutemodell på Sørlandsbanen fra 09.12.12

Skisse til ny rutemodell for Sørlandsbanen med økt frekvens, nærmere om konsekvenser for raskt tilba 337765_7_0

Dato: 28.02.2012
Saksnr.: 201201513-5
Arkivkode E: P0
Saksbehandler: Jan Erik Lindjord

Saksgang
Formannskapet

Møtedato
07.03.2012

Svar på høring ny ruteplan - Sørlandsbanen

Sammendrag:

I møte med administrasjonen i Vest-Agder fylkeskommune 20.02.2012 presenterte NSB et forslag til ny rutemodell for Sørlandsbanen. Forslaget er oversendt kommuner, regionråd og pendlerforeningen med ønske om synspunkter på forslagene til endringer. Frist for tilbakemelding er satt til 13.03.2012.

NSB viser til at togets markedsandel de siste årene har stagnert/sunket. Noe av passasjersvikten kan forklares med lange stengningsperioder i forbindelse med oppgradering av Oslotunnelen og Oslo S de siste 2 somrene. NSB mener dagens rutetilbud ikke er godt nok tilpasset behovene til de reisende. Med 4 daglige avganger mellom Kristiansand og Oslo, forskjellig reisetid på de ulike avgangene og ingen avganger mellom kl 09:00 og 14:00, mener NSB det er et klart potensial for å utvikle tilbudet slik at det svarer bedre på behovene til dagens reisende. Med den sterke konkurransen fra andre transportformer mener NSB det er nødvendig å gjøre grep for å bedre togets konkurransekraft.

Forslag til vedtak:

1. Kristiansand kommune er positive til NSBs forslag til forbedring av togtilbudet på Sørlandsbanen.

Tor Sommerseth
Rådmann

Ragnar Evensen
Teknisk direktør

Trykte vedlegg: Høringsbrev fra Vest-Agder fylkeskommune av 21.02.2012 med vedlegg.

Bakgrunn for saken :

Om NSBs forslag

Forslaget til ny rutetabell må ses på som en skisse for videre bearbeiding. Skissen må både sjekkes ut med Jernbaneverket og Samferdselsdepartementet. NSB foreslår å videreutvikle rutetilbudet på Sørlandsbanen gjennom økt frekvens og en mer oversiktlig rutetabell. Modellen som er presentert har såkalt stiv 2 timers frekvens Kristiansand-Oslo og tilpasset 2 timers frekvens Kristiansand-Stavanger. Det foreslås at nattoget kuttes. Antall avganger vil øke fra dagens 5 (inkl. nattog) til 7 dagavganger mellom Kristiansand-Oslo, og fra dagens 7 (inkl. nattog) til 9 avg. retning Stavanger og 8 avganger (9 med pendlertoget fra Moi) retning Kristiansand. I utkastet til rutetabell vil alle avganger fra Kristiansand starte på det samme minuttallet (f.eks. 5:59 7:59 osv.). Alle avgangene mellom Kristiansand og Oslo vil ha lik reisetid (tilsvarende dagens raskeste avgang) i motsetning til dagens avganger som varierer i tid. Mellom Kristiansand og Stavanger vil forslaget til rutetabell gi reisetid på 3:09 på de fleste avgangene retning Kristiansand og 3:06 på de fleste avgangene retning Stavanger. I dagens rutetabell varierer reisetiden fra 2:58 til 3:18 retning Stavanger og fra 2:59 til 3:06 retning Kristiansand.

I henhold til Trafikkavtalen mellom NSB og Samferdselsdepartementet må endringen gjennomføres innenfor rammen av eksisterende statlig kjøp. NSB mener endringen kan finansieres dels ved bortfall av nattog (særlig sovevognene), standardisering av materiellet som benyttes på strekningen og en forventet passasjerøkning. I følge NSBs presentasjon vil endringen gi en passasjerøkning på 20%.

Administrasjonens vurdering av forslaget

1. Flere avganger vil generelt generere flere passasjerer.
2. Faste tidsintervaller er en forenkling for de som skal reise og vil generelt generere flere passasjerer.
3. Kortere/enhetlig reisetid for alle avganger til/fra Oslo vil generelt generere flere passasjerer.
4. Noe økt reisetid på Kristiansand-Stavanger vil isolert sett oppleves negativt, men lik reisetid for de fleste avgangene vil kunne oppleves som positivt. Enkelhet er generelt positivt.
5. Senere morgenavgang retning Oslo er negativt for f.eks. tjenestereisende pga. senere ankomst Oslo, og dermed skyves tidligste møtetidspunkt i Oslo til ca 1100 i stedet for ca 1030 i dag. For fritidsreisende kan litt senere avgang, men likevel ganske tidlig ankomst i Oslo være positivt. Hvilken effekt som er sterkest er vanskelig å si noe generelt om uten nærmere undersøkelser.
6. Tidligere kveldsavgang fra KRS retning Oslo kan være både positivt/negativt avhengig av hvordan tidligere ankomst Oslo vurderes av passasjerene.
7. Senere avgang fra Oslo retning KRS må antas å ha større positiv enn negativ effekt, da det gir rom for «Sørlandinger» på Oslostur til å strekke oppholdet noe lenger f.eks i forbindelse med møter i Oslo (treffe venner/familie etter møte, forretningsforbindelser, lengre møter osv).
8. Bortfall av nattog er i utgangspunktet negativt siden et tilbud som noen benytter faller bort. Vi har imidlertid ikke tallmateriale som sier noe om hvor mange som benytter nattoget til/fra Kristiansand.

Det er lite ledig kapasitet i jernbanenettet og alle endringer i eksisterende rutemodell må dermed bli kompromisser mellom ulike målsetninger. Uten et spesifikt tallmateriale som viser hvem og hvor mange som blir berørt av endringene er det vanskelig å vurdere punktene 5-8 mot punktene 1-4. Vi må anta at NSB har gjort markedsanalyser overfor de viktigste kundegruppene når mulige endringer er vurdert. NSBs anslag på 20% passasjervekst tyder i alle fall på at det er flere som mener endringen er positiv enn som mener den er negativ. For at Kristiansand kommune skal kunne gi konstruktive tilbakemeldinger på denne typen forslag ville det vært fordelaktig med et utfyllende tallmateriale som viste hvor mange som blir berørt negativt og positivt av endringene og hvilke stasjoner disse benytter.

Når det gjelder Nattogtilbudet spesielt – er dette et tilbud med en spesiell politisk forhistorie og interesse. Det må antas at nattoget, særlig sovevogn, er viktigere for reisende til/fra Stavanger enn Kristiansand, jf. den i nattogsammenheng relativt korte reisetiden mellom Kristiansand-Oslo. Med det samlet sett gode transporttilbudet, spesielt Kristiansand-Oslo, har heller ikke nattoget den samme posisjonen i markedet som det i sin tid hadde. For å ha en mer kvalifisert mening om hvor viktig nattoget er for Kristiansand ville det vært svært nyttig å vite antall av-/påstigende passasjerer i begge retninger og sammenlignet med øvrige avganger.

Oppsummert

Forslaget virker samlet sett som et bedre tilbud enn dagens tilbud selv om noen vil miste «sitt» tilbud. Det hadde vært en klar fordel om NSB i tillegg til de rutemessige konsekvensene også hadde lagt fram tall som viser hvor mange som benytter de ulike avgangene i dag slik at det hadde vært mulig å vurdere hvor mange som blir berørt av endringene. Det må forutsettes at NSB har gjort slike analyser.